

".. ja kun kunnioitus oikeutta ja itseänikin kohtaan sitä vaatii..."

Oikeusturvan hakeminen ja tunteiden sanallistaminen oikeuskanslerille tehdyissä kanteluissa Suomessa vuonna 1919

Pia Tanska

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden
tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2020

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

TANSKA, PIA: ” ja kun kunnioitus oikeutta ja itseänikin kohtaan sitä vaatii...”

Oikeusturvan hakeminen ja tunteiden sanallistaminen oikeuskanslerille tehdyissä kanteluissa Suomessa vuonna 1919.

Pro gradu 62 s. 6 liites.

Kulttuurihistoria

Huhtikuu 2020

Tässä työssäni tutkin, miten kokemuksia oikeudenloukkauksista ja laittomuuksista ilmaistiin oikeuskanslerin virastolle vuonna 1919 saapuneissa kantelukirjeissä ja miten koettujen vääryyksien herättämiä tunteita sanallistettiin. Valitsin vuoden 1919 tutkimukseni kohteeksi siksi, että takana oli voimakkaasti yhteiskuntaa koetellut ja tunteita nostanut sisällissota. Tutkimukseni tärkein lähdeaineisto muodostuu valtioneuvoston oikeuskanslerin virastolle saapuneista kantelukirjeistä vuodelta 1919. Toinen tärkeä tutkimusaineistoni muodostuu oikeuskanslerin vuosikertomuksista. Raja-an aineiston valtioneuvoston oikeuskanslerille vuonna 1919 saapuneisiin kanteluihin, joista on säilynyt alkuperäinen kantelukirje.

Tutkimusmenetelmänä käytän aineiston lähilukua ja aineistoargumentointia. Tarkastelen aineistossa esiintyvää tunteiden sanallistamista aikalaiskokemuksen sekä sukupuolen ja sosiaalisen aseman näkökulmasta. Tarkastelen kirjeitä myös materiaalisina esineinä, jotka voivat kertoa kirjoitusaikakauden kirjoitusvälineiden käytössä tapahtuneista muutoksista ja kirjoitustaidosta omana aikanaan. Vaikka kantelukirjeitä kirjoittivat molemmat sukupuolet, säilyneistä kantelukirjeistä lähes 70 % on miesten kirjoittamia. Suurimman osan miesten lähettämistä kantelukirjeistä oli kirjoittanut tutkinto- tai kuritushuonevanki. Niin miesten kuin naistenkin kantelukirjeissä pyrittiin välttämään tunteiden ilmaisemista. Tämän aineiston perusteella naisten kirjeissä ei korostu tunteiden ilmaiseminen miehiä useammin. Yhteiskuntaluokalla vaikuttaa olleen tunteiden ilmaisemisessa enemmän merkitystä kuin sukupuolella.

Kirjeissä esiintyivät aikakaudelle tyypilliset alku- ja loppufraasit viranomaisia puhutellessa. Naisten lähettämät kantelut liittyivät pääosin sisällissotaan ja sen jälkiselvityksiin. Kirjeissä vaadittiin oikeutta ja laillista tutkintaa, joka kuului kansalaisoikeuksiin. Naiset toivat kirjeissään esille taloudellisen ahdingonsa. Miehet vetosivat lähettämässään kantelukirjeissä kansalaisvapauteen, rehellisiin elämäntapoihin sekä suojeluskuntaan kuulumiseensa. Suurin osa kantelijoista kirjoitti kantelukirjeensä itse. Kansalaisluottamuksen menettäminen, kirjoitustaidottomuus, heikko kirjallinen ilmaisu tai sukupuoli, eivät olleet esteenä, kun lähdettiin vaatimaan oikeutta oikeuskanslerilta. Se kertoo luottamuksesta oikeuteen ja oikeuskansleriin, vaikka luottamus paikallisiin viranomaisiin olisi menetetty.

Asiasanat

Kantelut, keskiluokka, kirjeet, kokemustieto, lähiluku, oikeuskanslerit, punaiset (Suomen sisällissota), sisällissodat, sosiaalinen sukupuoli, tunteet, työläiset, valkoiset (Suomen sisällissota).

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset.....	1
1.2. Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät	4
1.3. Tutkimuksen rakenne ja keskeiset käsitteet	8
2. Sukupuolittuneet tunteet kirjeissä.....	12
2.1. Kirjeaineistot ja tunneilmaisujen tutkiminen.....	12
2.2. Naisten tunneilmaisu kantelukirjeissä.....	15
2.3. Miesten tunneilmaisu kantelukirjeissä	27
3. Yhteiskuntaluokka ja tunneilmaisu	35
3.1 Yksilön oikeudet ja moraaliset tunteet	31
3.2 Keskiluokan kantelukirjeet	37
3.3 Työväestön kantelukirjeet	40
4. Johtopäätökset.....	50
Lähteet.....	55
Julkaisemattomat lähteet	55
Julkaistut lähteet.....	55
Tutkimuskirjallisuus.....	57
Liitteet.....	
Kanteluiden lukumäärät vuosilta 1909-1929	
Sukupuoli ja yhteiskuntaluokka	
Kirjoittajat ja kirjoitusvälineet	

1. Johdanto

1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset

”-- ja kun kunnioitus oikeutta ja itseänikin kohtaan sitä vaatii”¹

Ensimmäistä maailmansotaa ja sitä seuranneita ilmiöitä kuten hintojen nousua, työttömyyttä, palkkojen laskua ja elintarvikepulaa pidetään lähtölaukauksena tapahtumille, jotka johtivat Suomen sisällissotaan. Suomalaiset eivät osallistuneet varsinaisiin sotatoimiin, mutta Suomi julistettiin sotatilaan sodan sytyttyä 1914.² Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Eurooppaan syntyi uusia kansallisvaltioita. Työväestön joukkoliikkeet kuten lakot ja Venäjän vallankumous herättivät pelkoa. Vallankumousta ja epäjärjestystä vastaan perustettiin Euroopassa puolisotilaallisia joukkoja. Näin tapahtui myös Suomessa, Saksassa ja Baltiassa. Suomen itsenäisyysjulistusta joulukuussa 1917 seurasi taistelu hallintovallasta, joka johti sisällissotaan. Sisällissodassa olivat vastakkain hallituksen viralliseksi sotaväeksi julistetut suojeluskunnat, jotka edustivat porvaristoa sekä talonpoikia vastassaan punakaarti, joka edusti maaseudun köyhälistöä ja teollisuustyöväkeä. Sisällissodan jälkeen kansa oli jakaantunut kahtia. Laittomuuksia ja terroritekoja oli tehty puolin- jos toisin. Sodan jälkeen suojeluskunnat ottivat kiinni kapinallisia, kuulustelivat ja vangitsivat sekä toimittivat syyllisiksi katsomiaan vankileireille. Sodan jälkeen rauhan ajan toimintaan oli vaikea sopeutua. Ajalle tyypillistä oli sotilaallisuuden ja väkivallan ihannointi ja suojeluskuntien harjoittama poliittinen valvonta.³

Suomen sisällissota oli hyvin verinen. Sodan päätyttyä vankileireille päätyi 80 000 henkilöä. Valtiorikosoikeudet perustettiin 1918 ratkaisemaan sotasyllisten rikoksia. Valtiorikosoikeudet noudattivat vuoden 1889 rikoslakia, joka salli kuolemantuomioiden määräämisen. Kun Suomen sisäinen tilanne vaikutti rauhoittuneen ja Saksan häviö ensimmäisessä maailmansodassa näytti vääjäämättömältä, alettiin myöntää yleisiä armahtamisia. Ensimmäinen armahdus myönnettiin yllytyksestä toimineille punaisille 30.10.1918. Toinen armahdus myönnettiin punaisille, jotka oli tuomittu alle 7 vuoden rangaistuksiin 7.12.1918. Kolmas armahdus annettiin yli 2000 vangille 19.6.1919.⁴

¹ Kansakoulun opettajan kirje oikeuskanslerille. KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:1, DN 7/3/1919.

² Haapala 1995, 14-16.

³ Tikka 2018 b, 16-31.

⁴ Kekkonen 1998, 53-59.

1900-luvun alkua oli värittänyt yhteiskunnallinen tyytymättömyys, venäläistämiskaudella väkivallasta ja laittomuuksista oli tullut hyväksyttäviä. Punakaartit olivat syntyneet vuoden 1905 suurlakon aikana, mutta ne oli lakkautettu 1906 Viaporin kapinan jälkeen, jolloin toiminta siirtyi maanalaiseksi. Suojeluskunnat syntyivät 1917 puolustamaan omaisuutta sekä elintarvikevarastoja, sillä elintarvikepula ja työttömyys aiheuttivat levottomuuksia. Ensimmäinen maailmansota oli tuonut mukanaan elintarvikkeiden säännöstelyn ja mustanpörssin kaupan. Aikakaudelle oli ominaista väkivalta ja terroriteot.⁵

Tässä työssäni tutkin, miten kokemuksia oikeudenloukkauksista ja laittomuuksista ilmaistiin oikeuskanslerin virastolle vuonna 1919 saapuneissa kantelukirjeissä ja miten koettujen vääryyksien herättämiä tunteita sanallistettiin. Menneisyyden ihmisten ajattelun ja toiminnan ymmärtäminen on edellytys sille, että voimme käsittää historiaa.⁶ Kokemus voidaan ajatella prosessina, jossa kieli ja kulttuurin merkitysjärjestelmät muovaavat ihmisen ymmärrystä ja maailmaa. Sukupuolella ja yhteiskunnallisella asemalla on vaikutusta siihen, miten ihminen tulkitsee elämäänsä ja ympäristöään. Kokemukset saavat merkityksensä, kun ne tulevat kulttuurisesti jaetuiksi. Kokemus ja tunteet, kuten myös muisti, eivät tarkoita samaa asiaa. Niiden keskinäinen suhde on vielä avoin.⁷ Tutkimuksessani etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millaisia tunteita epäoikeudenmukainen tai laitton kohtelu oli herättänyt? Liittyivätkö oikeudenloukkaukset sisällissotaan tai sen jälkeen seuranneeseen poliittiseen valvontaan ja puhdistukseen? Ilmaistaanko kirjeissä tunteita suoraan tai onko tilanteen aiheuttama tunnekuohu luettavissa vain rivien välistä? Olivatko kantelut alamaisia vetoamuksia vai ilmaisivatko ne sellaisen ihmisen uhmaa, joka vaati oikeutta tässä elämässä, eikä tyytynyt taivaallisen tuomarin ratkaisuun? Kirjoittivatko kanteluja etupäässä miehet vai naiset ja onko näissä kirjeissä nähtävillä, että kirjoittajan sukupuolella tai yhteiskunnallisella asemalla vaikutusta tunteiden ilmaisuun? Millaisilla kirjoitusvälineillä kirjeet laadittiin? Lisäksi pyrin tarkastelemaan myös sitä, onko kantelija toiminut itse kirjoittajana tai onko hän käyttänyt siihen vieraan apua.

Sisällissota ja sen seurannaisilmiöt aiheuttivat särön yksilön ja yhteisön välille. Yksilön suhde yhteisöön on keskeisellä sijalla historiantutkimuksessa.⁸ Sisällissota, jota

⁵ Tikka 2018 a, 50-73, 114.

⁶ Kivimäki 2019, 10.

⁷ Kivimäki 2019, 28,30.

⁸ Ollila 2010, 63.

oikeuskanslerin virastolle saapuneissa kirjeissä kutsutaan järjestelmällisesti kapinaksi, tai punakapinaksi johti hävitykseen ja taloudelliseen kriisiin. Eräiden tulkintojen mukaan alempien yhteiskuntaluokkien moraalinen katkeruus oli johtanut väkivaltaiseen toimintaan.⁹ Sodan jälkeen valtio oli velkaantunut yli varojensa, raha oli menettänyt arvonsa ja tavarapula oli käsin kosketeltavaa.¹⁰ Sisällissodan jälkeen alkoivat rankaisutoimet ja yhteiskunnan kahtiajako jatkui. Sisällissodan jälkiselvittelyssä oli havaittavissa merkkejä poliittisesta puhdistuksesta.¹¹ Uusi, vastasyntynyt valtio ei ollut vielä riittävän voimakas suojellakseen ja tukeakseen yhteiskunnan heikoimpia jäseniään ja kansalaiset joutuivat selviytymään pitkälti yksin.¹² Sodan, kuten Suomessa käyty sisällissota ovat yhteiskunnan kollektiivisia kriisitilanteita. Keskellä väkivaltaa ihmiset hakevat turvaa toisistaan.¹³

Sisällissodan jälkeiseen aikaan leimansa löi myös kesäkuussa 1919 voimaan tullut kieltolaki, joka määräsi rangaistavaksi alkoholin valmistuksen ja myynnin.¹⁴ Vaikka sisällissota ja sen jälkipuinti muodostanevat suuren osan kipupisteistä, myös ajan muut ilmiöt, kuten maallistuminen, kaupungistuminen, teollistuminen ja itsenäisen Suomen rakentaminen irrallaan Venäjältä on huomioitava. Suomessa elettiin 1920-luvun vaihteessa aikaa, jolloin yhteiskunnalliset tapahtumat ja väkivalta aiheuttivat voimakkaita puutteen ja epävarmuuden tunteita. Köyhyys ja punaisiin kuuluneiden ihmisten vaino aiheuttivat traumoja osalle väestöä.¹⁵ 1900-luvun alkupuoli oli väkivallan ja suurten muutosten aikaa. Valtiot hakivat muotoon ja kansalaiset hakivat paikkaansa uudessa kansalaisyhteiskunnassa. Teollistuminen ja kaupungistuminen alkoivat hitaasti tuottamaan vaurautta, josta alkoi hyötyä koko yhteiskunta. Suomen kansa oli sisällissodan jälkeen kahtia jakautunut ja ryhmät tunsivat epäluuloa toisiaan kohtaan. Sisällissodan aiheuttamasta katkeruudesta huolimatta oltiin matkalla kohti Suomen kansan eheyttämistä. Eheyttämispolitiikka alkoi horjua vasta 1990-luvulla laman ja EU-politiikan seurauksena.¹⁶

⁹ Siltala 2009, 23.

¹⁰ Haapala 1995, 13.

¹¹ Kekkonen 2002, 111-117.

¹² Haapala 1995, 14.

¹³ Kivimäki 2013, 169.

¹⁴ Tikka 2007, 235-236.

¹⁵ Aatsinki 2019, 325.

¹⁶ Siltala 2009, 531.

1.2. Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni tärkein lähdeaineisto muodostuu valtioneuvoston oikeuskanslerin virastolle saapuneista kantelukirjeistä vuodelta 1919. Oikeuskansleri toimi Suomessa ylimpänä laillisuuden valvojana, edustaen kansalaisille korkeinta viranomaistahoa, jolla oli ratkaisovalta heidän asiassaan. Kanteluita tehtiin myös paikallisille viranomaisille ja ministeriöille, mutta heidänkin ratkaisemat kantelut olivat alisteisia oikeuskanslerin ratkaisuille. Oikeuskanslerin arkistoaineistoa säilytetään Kansallisarkiston Rauhankadun toimipisteessä. Kantelukirjeet on arkistoitu saapuneisiin kirjeisiin asioille annetun diaarinumeron mukaisessa järjestyksessä. Samaan asiakirja-aktiin on koottu kaikki kyseiseen asiaan liittyneet saapuneet kirjeet. Asiakirja-akti sisältää siten useilta viranomaisilta saapuneet selvitykset ja lausunnot kyseiseen kanteluun liittyen. Oikeuskanslerin virastolle saapuneiden kanteluiden määrä on vaihdellut vuosittain 1919–1929 välisenä aikana runsaasta kahdesta sadasta lähes viiteen sataan kanteluun vuodessa.¹⁷ Keisarillisen senaatin prokuraattorin virastolle saapuneita kanteluita on tilastoitu vuosittain vähemmän. Vuosien 1909–1912 välillä lukumäärät vaihtelevat 136–288 välillä.¹⁸ Oikeuskanslerin virastolle saapuneet kirjeet sisältävät myös muita kuin kanteluihin liittyviä saapuneita asiakirjoja. Kaikkien vireille tulleiden asioiden lukumäärä saapuneissa kirjeissä on vuonna 1919 ollut yli 800 kappaletta. Muita saapuneita asiakirjoja ovat erilaiset lausuntopyynnöt ja vankiluetteloiden tarkastamiseen liittyvät saapuneet asiakirjat. Kanteluiden kokonaismäärä vuodelta 1919 on 369 kpl, joista alkuperäisiä kantelukirjeitä on säilynyt 45 kappaletta. Syynä siihen, miksi alkuperäisiä kantelukirjeitä on säilynyt niin vähän, verrattuna vuosittaiseen kokonaismäärään on se, että kanteluasiakirjat palautettiin lähettäjälle yhdessä päätöksen kanssa.¹⁹ Toinen tärkeä tutkimusaineistoni muodostuu oikeuskanslerin viraston julkaisemista kertomuksista virkatoimistaan ja lain noudattamisesta koskevista havainnoistaan, joista jäljempänä käytän lyhyempää nimeä vuosikertomus. Pystyäkseen arvioimaan, onko tutkimani vuoden 1919 kanteluiden lukumäärä poikkeuksellinen aikaisempiin tai myöhempisiin vuosiin verrattuna, olen tutkinut myös vuosien 1909–1912 kanteluiden lukumääriä Keisarillisen Suomen senaatin julkaisemista vuosikertomuksista sekä valtioneuvoston oikeuskanslerin vuosikertomuksista vuosilta 1921–1929. Vuosilta 1913–1918 ei ole julkaistu vuosikertomuksia.

¹⁷ Valtioneuvoston oikeuskanslerin vuosikertomukset 1919–1929.

¹⁸ Keisarillisen Suomen Senaatin Prokuraattorin kertomukset vuosilta 1911–1914. Vuoden 1911 kertomus koskee vuotta 1909 ja vuoden 1914 kertomus koskee vuotta 1912.

¹⁹ Valtioneuvoston oikeuskansleri 1922, 10–11.

Suomen hallitusmuodon 48 §:ssä vuodelta 1919 määrättiin oikeuskanslerin velvollisuudesta antaa vuosittain presidentille ja eduskunnalle kertomus viranhoidostaan ja havainnoista, jotka koskivat lain noudattamista. Vastaavanlainen velvollisuus oli koskenut jo Suomen senaatin prokuraattoria vuodesta 1876 alkaen. Viimeinen prokuraattorin kertomus on annettu 1914 ja se koskee vuotta 1912. Valtioneuvoston oikeuskansleri ei laatinut vuosikertomuksia puuttuvilta vuosilta vedoten vuosien 1917 ja 1918 poikkeusoloihin. Venäjän vallan viimeisinä vuosina ei puolestaan oltu kerätty vastaavia tietoja.²⁰ Vuosikertomukset sisältävät johdannon, yleiskatsauksen virastossa käsitellyistä asioista, tilastotietoa virastossa käsiteltyjen asioiden lukumääristä, tietoja nostetuista virkasyytteistä sekä otteita oikeuskanslerin virastossa syntyneistä asiakirjoista. Kanteluiden lukumääriä on vuosikertomuksissa jaoteltu asioiden lopputuloksen mukaisesti erilaisiin ryhmiin. Omiksi ryhmikseen on jaoteltu esimerkiksi kantelut, jotka ovat aiheuttaneet syytteen, kurinpitotoimen tai muistutuksen vastaisuuden varalle sekä kantelut, jotka eivät ole aiheuttaneet toimenpiteitä.

Rajaan aineiston valtioneuvoston oikeuskanslerille vuonna 1919 saapuneisiin kanteluihin, joista on säilynyt alkuperäinen kantelukirje. Tutkimuksen ulkopuolelle jätän myös yhden alkuperäisen ilmiantokirjeen, joka kohdistuu kotkalaiseen kauppiaseen, koska kysymyksessä on luonnollinen henkilö, ei virkamies. Ulkopuolelle jätän myös kolme ministeriötason tutkintapyyntöä, joissa oikeuskansleria on pyydetty tutkimaan, antavatko lehtikirjoitukset aiheita toimenpiteisiin. En tutki, enkä pyri arvioimaan sitä, olivatko valtioneuvoston oikeuskanslerin tekemät ratkaisut tai viranomaisten selvitykset oikein tai väärin. Tutkimukseni kohdistuu siihen, mitä juuri tämä rajattu aineisto voi kertoa meille menneisyyden kansalaisten kokemuksista ja tunteiden sanallistamisesta. Käytän tässä tutkimuksessani kirjeitä muilla tavoin, kuin kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessa yleensä, jossa on keskitytty yksityisiin ja perhekirjeisiin. Oikeuskanslerille saapuneet kirjeet ovat viranomaiselle lähetettyjä kirjeitä, jotka sijoittuvat yksityisen ihmisen kokemuksen ja viranomaistoiminnan rajamaastoon.

Oikeuskanslerille saapuneita kantelukirjeitä ei ole tutkittu kokemuksen ja tunteiden sanallistamisen näkökulmasta. Yksittäisiä kanteluita on esimerkiksi Marko Tikka käyttänyt teoksessaan ”Valkoisen hämärän maa?” kuvatessaan Petäjäveden terrorikomission kuulustelujen käynnistämää uutta tutkintaa vuoden 1917 tapahtumista.²¹ Oikeus- ja hallintohistoriassa keskitytään instituutioihin ja rakenteisiin ja niissä

²⁰ Valtioneuvoston oikeuskansleri 1920, johdanto.

²¹ Tikka 2018 b, 103-106.

sivuutetaan yksilön kokemukset.²² Suomen historia ja sotahistoria tutkivat tapahtumia, kansoja ja yksilöitä, mutta keskiössä ei ole ihmisen sisäinen kokemusmaailma. Oikeuskanslerille saapuneet kantelut mahdollistavat aineistoa lähilukemalla tarkastelemaan, millaisia tunteita nousee kirjeistä esille ja mihin kantelijat vetoavat vaatiessaan oikeutta. Oikeuskanslerille saapuneet kantelukirjeet voivat avata kurkistusaukon sisällissodan jälkeisen ajan Suomeen.

Tutkimusaineisto sisältää arkaluonteisiksi katsottavia henkilötietoja, vaikka Kansallisarkistossa säilytettäviin valtioneuvoston oikeuskanslerille saapuneisiin kirjeisiin ei ole merkitty käyttörajoitusta. Sitä sijaan oikeuskanslerin tekemiin päätöksiin, on merkitty käyttörajoitus. Saapuneet kirjeet kertovat samoista asioista ja laajemmin kuin pelkät päätökset, siksi tulen kohtelemaan aineistoa kuin siihen olisi merkitty käyttörajoitus.²³ Kanteluita tehneiden henkilöiden nimien esiin tuomisella, en näe lisäarvoa tutkimukselleni. Tutkimani asiakirjat edustavat viranomaisarkistossa olevia hyvin henkilökohtaisia asiakirjoja, jotka ovat päätyneet julkisiksi osana viranomaisen toimintaa.²⁴ Henkilöiden nimien mainitseminen voi leimata yksityishenkilöiden tekemien kantelijoiden jälkeläisiä.²⁵ Nimeämättä jättäminen voi myös suojella tutkimuskohteena olevien henkilöiden muistoa. Tutkijan tekemät eettiset valinnat mahdollistavat ahdistavienkin aiheiden tutkimuksen ilman sensaatiohakuisuutta.²⁶ Tutkijan tehtävänä on menneisyyden henkilöiden toiminnan ymmärtäminen ilman moralisointia.²⁷ Henkilöiden tarpeeton tunnistaminen voi myös tuntua tirkistelyltä ja halvalta houkuttimena saada aineistolle huomiota. Arkaluonteistenkin aineistojen käytettävyyys onkin ensi arvoisen tärkeää, sillä tutkimusta ei palvele tieto, joka ei ole hyödynnettävissä.

Tutkimusmenetelmänä käytän aineiston lähilukua ja aineistoargumentointia²⁸. Tarkastelen aineistossa esiintyvää tunteiden sanallistamista aikalaiskokemuksen sekä sukupuolen ja sosiaalisen aseman näkökulmasta. Hyödynnän tarkastelussani Barbara H. Rosenwein'in kehittämää teoriaa tunneyhteisöistä, joilla on yhteinen tunteisiin liittyvä

²² Kts. esim. Ylikangas, Heikki: Oikeushistoriasta ja sen tutkimisesta, 1983 ja Kekkonen, Jukka: Johdatus kontekstuaaliseen oikeushistoriaan, 2002.

²³ Julkisuuslaki 621/1999 24 §, 50 v asianomaisen kuolemasta ja jos tästä ei ole tietoa, 100v asiakirjan päiväyksestä. Tutkimusaineistoani koskeva sadan vuoden käyttörajoitus olisi jo umpeutunut.

²⁴ Vainio-Korhonen 2017, 40.

²⁵ Frigren 2017, 44, 53.

²⁶ Koskivirta, Lidman 2017, 18, 25.

²⁷ Kalela 2017, 105.

²⁸ Iranto 2011, 143. Aineistoargumentoinnissa tutkija esittelee aineistoaan näyttein ja referaatein tulkintojensa tueksi.

verbaalinen- ja somaattinen kieli. Tutkijan tulisi tuntea tutkimansa aikakauden tunnekieli, mutta koska ainuttakaan aikakautta ei ole mahdollista tutkia läpikotaisin ja tuntea täydellisesti, on tutkijan kyettävä valitsemaan mahdollisimman edustavia tekstejä tutkimusaikakaudeltaan. Tunteisiin liittyvien sanojen löytäminen tutkittavasta materiaalista on vasta ensimmäinen vaihe. Seuraava askel on tutkia missä yhteydessä sanat esiintyvät ja onko esiintyminen säännöllistä. Myös sanojen käytön sukupuolittuneisuus ja tunneilmajujen voimakkuus sekä somaattisten ilmiöiden esiintyminen tunneilmajussa tulee huomioida.²⁹

Tarkastelen kirjeitä myös materiaalisina esineinä, jotka voivat kertoa kirjoitusaikakauden kirjoitusvälineiden käytössä tapahtuneista muutoksista sekä kirjoitustaidosta omana aikanaan. Tutkimusaineiston läpikäyminen on ollut pitkä prosessi. Alkuperäinen suunnitelmani oli tutkia välitöntä sisällissodan jälkeistä aikaa, sillä esioletukseni oli, että aineistoa kanteluihin olisi runsaasti. Valitettavasti oikeuskanslerin viraston arkistosta puuttui ensimmäinen vuosikertomus vuodelta 1919. Vuosilta 1917 ja 1918 ei vuosikertomuksia oltu laadittu lainkaan poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi. Siirsin katseeni seuraavaan vuoteen 1920, joka oli ensimmäinen vuosikertomuksen sisältävä vuosi oikeuskanslerin viraston arkistossa. Käytyäni lävitse vuoden 1920 saapuneiden kirjeiden aineiston, säilyneiden kantelukirjeiden määrä oli liian niukka, jotta olisin voinut käyttää sitä tutkimukseen. Jouduin pohtimaan uudelleen tutkimusaineiston saatavuutta. Onnekkain sattuman avulla löysin vuoden 1919 vuosikertomuksen Helsingin yliopiston kirjastosta, jonka hallussa on oikeuskanslerin vuosikertomuksista tehty sidos. Näin pääsin palaamaan alkuperäiseen suunnitelmaani ja käymään lävitse vuoden 1919 kirjeaineiston. Vuodelta 1919 oli säilynyt kantelukirjeitä riittävästi tutkielmaa varten ja pääsin aloittamaan työni. Vuoden 1920 tutkimus ei sinänsä osoittautunut turhaksi. Vuoden 1920 kirjeistön tutkiminen vahvistaa näkemyksiäni ja johtopäätöksiäni vuoden 1919 aineistosta.

Kantelun, ilmiannon ja armonanomuksen suhde voi toisinaan olla häilyvä. Tässä työssä olen tehnyt eron ilmiannon ja kantelun välillä siten, että ilmianto kohdistuu luonnolliseen henkilöön, ei viranomaisen toimintaan. Armonanomuksen voi puolestaan hyväksyä vain presidentti lainvoiman saaneeseen päätökseen valtaoikeuksiensa nojalla. Yhden säilyneen kirjeen³⁰ raja armonanomuksen ja kantelun välillä on häilyvä. Olen ottanut kirjeen mukaan kanteluihin, sillä perusteella, että kyse on ollut pitkään

²⁹ Plamper 2010, 249-254.

³⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:4, DN/708/144/1919.

tutkintavankeudessa pidetystä nuorukaisesta. Nuorukaisen asiasta ei siten ollut lainvoimasta päätöstä.

1.3. Tutkimuksen rakenne ja keskeiset käsitteet

Tutkimuksessani keskeinen viranomainen on valtioneuvoston oikeuskansleri, josta käytän myöhemmin lyhyempää nimeä oikeuskansleri. Oikeuskansleri on Suomen ylin laillisuuden valvoja. Virkanimike oli Ruotsinvallan aikana *Konungens högsta ombudsman*, ja nimike muuttui prokuraattoriksi Suomen jouduttua osaksi Venäjän keisarikuntaa 1809. Prokuraattorin virka muutettiin oikeuskanslerin viraksi ja samalla muutettiin senaatti valtioneuvostoksi 1918.³¹

Hallintokantelun tekeminen eli oikeusturvan hakeminen ylimmältä lainvalvojalta on peräisin jo Ruotsin vallan ajoilta. Ruotsissa virkaa koskeva vanhin ohjesääntö on vuodelta 1713. Viran perustamisesta lähtien se on kuulunut yleisiin kansalaisoikeuksiin ja oikeuskanslerin vuoden 1770 ohjesäännössä vaadittiin oikeuskansleria tutkimaan saapuneet kantelut. Kun Suomi siirtyi osaksi Venäjän keisarikuntaa, sisältyi sama velvoite prokuraattorin ohjesääntöön. Yksityishenkilöiden tekemät kantelut ovat olleet merkittävässä roolissa epäkohtien ja virkavirheiden esiin tuomisessa.³² Kanteluiden määrä oli 1800-luvun loppupuolelle asti hyvin pieni. Syynä on voinut olla kirjoitustaidon puuttuminen ja ruotsin kieli. Kanteluiden määrä nousi 1900-luvun alkupuolella.³³ Oikeuskanslerin virkatoiminnan alkuvaiheessa, oli voimassa Keisarillisen senaatin ohjesääntö vuodelta 1892. Ohjesäännön mukaan prokuraattorin velvollisuuksiin kuului 58 §:n mukaisesti ottaa vastaan kirjoituksia mahdollisista lain rikkomisista.³⁴ Prokuraattorin ohjesäännön 46§:ssä velvoitettiin, että *jokainen virkamies rehellisesti täyttää velvollisuutensa, ettei ylhäinen tai alhainen, köyhä tai rikas joudu oikeudessa kärsimään*.³⁵ Suomelle annettussa hallitusmuodossa 17.7.1919 kumottiin vuoden 1892 prokuraattorille annettu asetus, mutta oikeuskanslerin tehtävät säilyivät pitkälti saman

³¹ Honka 1959, 3, 9, 211, 217.

³² Honka 1959, 3,9,101.

³³ Honka 1959, 101.

³⁴ Suomen suuriruhtinaanmaan asetuskokoelma 1892 N: o 30 Keisarillisen Majesteetin Armollinen Asetus sisältävä ohjesäännön Keisarilliselle Suomen Senaatille. Annettu Helsingissä, 13 p:nä syyskuuta 1892.

³⁵ Inha 1997, 97.

suuntaisina. Kanteluita oli mahdollista tehdä, jos koki kärsineensä laillisessa oikeudessaan.³⁶ Hallitusmuodon 5 §:ssä määrättiin, että:

Jos joku oikeuskanslerille kantelee siitä, että on joutunut laillisessa oikeudessaan kärsimään, on sen johdosta, ellei kantelu ole ilmeisen aiheeton, sen virkamiehen tai viraston selitys vaadittava, johon kantelu kohdistuu. Sitten oikeuskansleri päättäköön, vaativatko asianhaarat muuta toimenpidettä. Jos oikeuskansleri muuten huomaa viranomaisen tai virkamiehen poikenneen laista, on syyllinen, saatuaan tilaisuuden selityksen antamiseen, saatettava laillisen seuraamuksen alaiseksi.³⁷

Jos oikeuskansleri oli todennut virkamiesten asioiden käsittelyssä laittomuuksia tai virheitä, hän saattoi asettaa asiaa hoitaneet virkamiehet syytteeseen tai vähäisissä virheissä tyytyi antamaan huomautuksen. Oikeuskansleri saattoi palauttaa asian myös uudelleen tutkittavaksi päätöksen purkuesityksenä. Oikeuskanslerin tehtäviin kuului yksityishenkilöiden kanteluiden tutkimisen lisäksi valtiollisten- ja kunnallisten viranomaisten toimien laillisuuden valvonta, korkeimmissa oikeuksissa syyttäjänä toimiminen, lausuntojen antaminen valtioneuvostolle sekä presidentille ja vanki- ja sakkoluetteloiden tarkastaminen, kaupungin viskaalien nimittäminen ja painovapausasiat. Oikeuskanslerin tehtävien keskiössä oli alusta alkaen virkamiesten valvonta, joka käsitti hallinnon toiminnan valvontaa sekä yksityishenkilöiden oikeusturvan turvaamista. Valvonta hoidettiin jälkikäteen tapahtuvalla laittomuuksien poistamisella. Virkakoneiston oli suoritettava tehtävät tehokkaasti ja asianmukaisesti.³⁸ Kantelu muodosti prosessin, joka lähti oikeudenloukkauksena koetusta tapahtumasta. Oikeuden loukkauksen kokenut saattoi päätyä tekemään kantelun oikeuskanslerille. Kantelu käynnisti tutkimuksen, jossa oikeuskansleri pyysi selvityksiä asiassa mukana olleilta viranomaisilta. Oikeuskansleri lähetti kantelukirjeen ja selvityspyynnön kantelijan kotipaikan maaherralle. Maaherra lähetti asiakirjat edelleen seuraavalle portaalle eli esimerkiksi kantelijan kotipaikan nimismiespiiriin. Nimismies vaati alaiseltaan, vastuussa olleelta yksittäiseltä virkamieheltä selvityksen tapahtuneesta. Selvityksen saatuaan ketju palautui samaa reittiä oikeuskanslerille. Alemman virkamiehen selvityksen saatuaan, ylempi lisäsi siihen oman lausuntonsa ja kokonaisuus päätyi oikeuskanslerille, joka teki selvitysten perusteella oman ratkaisunsa ja lähetti

³⁶ Inha 1997, 276-277.

³⁷ Inha 1997, 276.

³⁸ Honka 1959, 229-233.

päätöksensä kantelijalle. Jos viranhoidossa huomattiin tapahtuneen virheitä, palautti oikeuskansleri asian uudelleen tutkittavaksi. Oikeuskansleri ei siten itse muuttanut päätöstä, vaan vaati alun perin päätöksen tehneen viranomaisen päätöksen korjaamista. Oikeuskansleri ei tehnyt päätöstään kantelijan esittämien asioiden valossa, vaan vaati asian käsittelyssä mukana olleilta viranomaisilta selvitystä niihin seikkoihin, joista kantelija kirjoitti. Ratkaisunsa oikeuskansleri teki viranomaisten antamien selvitysten perusteella. Tutkimusajankohtana, itsenäistyneen Suomen alkuaikoina kansalaiset olivat hallintoalamaisen asemassa, eivät viranomaisten asiakkaita kuten nykyisin.

Kun Suomi itsenäistyi, prokuraattori Kasanskijn tilalle nimitettiin prokuraattoriksi P.E. Svinhufvud. Oikeuskanslerinvirastossa työskenteli vuonna 1919 oikeuskansleri sekä apulaisoikeuskansleri. Heidän lisäksi virastossa oli myös vanhempi sihteeri, kanslisti, expeditööri, nuorempi sihteeri sekä vahtimestari. Tutkimani vuoden 1919 aikana oikeuskanslerina toimi Axel Charpentier. Charpentier oli toiminut myös Venäjän vallan aikana vuosien 1909–1910 välisenä aikana prokuraattorina, mutta hän oli joutunut erotetuksi laillisuuskantansa takia. Axel Fredrik Charpentier syntyi Haminassa 1865. Hän sai varatuomarin arvon 1893 ja tohtorin arvon 1898. Charpentier erosi omasta pyynnöstään vuonna 1928 ja hän kuoli Hauholla 1949.³⁹

Arvioidessani kantelijoiden yhteiskunnallista asemaa, olen jakanut kantelijat keskiluokkaan tai työväestöön kuuluviksi kansalaisiksi. Keskiluokalla tarkoitan tässä työssä ihmisryhmää, joka ei tehnyt ruumiillista työtä, kuten esimerkiksi virkamiehet, opettajat ja liikkeenharjoittajat. Keskiluokalla oli käytettävissään riittävästi tuloja siten, että perheenpää pystyi pääsääntöisesti elättämään koko perheensä. Keskiluokka oli saanut mahdollisuuden käydä koulua, mutta heidän varallisuutensa ja yhteiskunnallinen asemansa ei ollut riittävää, jotta heitä olisi voinut kutsua yläluokaksi. Työväestöllä tarkoitan tässä työssä ruumiillista työtä tekevää väestöä, jonka koulutustaso oli alhainen ja ansiotulot vähäisiä. Perheen pään lisäksi myös muut perheenjäsenet kävivät ansiotyössä, jos se oli mahdollista. Työväestöön lasken käsityöammatit kuten muurarit, räätälit ja kirvesmiehet. Työväestöön lasken mukaan myös sekatyömiehet ja tehdastyöläiset. Työväestöön luen mukaan myös tilapäisesti ilman työtä olevat joutomiehet ja irtolaiset sekä muun tilattoman väestön. Luen myös vangit työväestöön

³⁹ Honka 1959, 189-208, 218-229, 257-258.

kuuluviksi, jos vankiluettelon otteeseen heidän ammatikseen oli merkitty jokin työläisammatti, kuten viilari tai sekatyömies.

Analysoidessani kantelukirjeistä esiin nousevia tunteita, toimin sosiologian tunneteorioiden viitoittamana. Sosiologian tunneteorioissa tunnekulttuurilla tarkoitetaan tunteisiin liittyviä uskomuksia ja sääntöjä sekä tunneyhteisön jakamia merkityksiä sallituista ja kielletyistä tunteista. Yhteisön jäsen kasvaa tunteiden sosiaaliseen hallintaan omassa yhteisössään sekä oppii, millaisia tunteita tulisi tuntea tietyissä tilanteissa ja miten koettuja tunteita oli sallittua ilmaista. Tunnekulttuurin tunnerakenteet ovat sukupuolittuneita, ja tunneprosesseissa yhdistyvät tunteiden biologinen perusta sekä mentaalinen taso yhteiseksi sosiaalseksi kieleksi.⁴⁰

Tutkimukseni rakentuu johdannon jälkeen kolmeen osioon. Ensimmäisessä luvussa tarkastelen kirjeiden esille nostamia tunteisiin liittyvää artikulointia sukupuolen näkökulmasta. Ilmaisivatko sukupuolet tunteitaan yhtenevästi tai onko kirjeistä nähtävillä miehillä ja naisilla erilainen kirjoitustapa? Seuraavassa osassa kysyn lähteiltäni, oliko yhteiskuntaluokalla vaikutusta kantelukirjeisiin, esiintyivätkö kantelijat nöyrinä anojina, vai vaativatko kaikki ratkaisua laillisten oikeuksiensa perusteella? Pääkysymysten rinnalla tarkastelen kirjeitä myös materiaalisina lähteinä. Millaisilla välineillä kantelut kirjoitettiin? Oliko kirjelmän kirjoittanut harjaantunut, vai tottumaton kirjoittaja? Teen huomioita myös siitä, oliko kantelija toiminut itse kirjoittajana, tai oliko hän käyttänyt siihen vieraan apua. Viimeinen luku sisältää tutkimukseni esiintuomat johtopäätökset.

⁴⁰ Näre 1999 b, 263 - 264.

2. Sukupuolittuneet tunteet kirjeissä

2.1 Kirjeaineistot ja tunneilmaisujen tutkiminen

Kirjeet luokitellaan aikalaisdokumenteiksi, mutta niitä ei pidä lukea ja tulkita sellaisenaan, totuutena kirjoittamisajastaan. Kirjeet avaavat ikkunan kirjoittajansa tunteisiin, reaktioihin sekä ajattelutapoihin, siten kuin kirjoittajat tahtoivat tai kykenivät ilmaisemaan. Kirjeet kirjoitettiin jotakin tarkoitusta varten ja niiden toivottiin vaikuttavan vastaanottajaan. Kirjeet ovat osa tekstuaalista maailmaa, suodatettua puhetta ja ajattelua, jota ohjaavat aikakautensa tavat ja kirjoittajien hallitsemat tyyliseikat. Kirjoittamista ohjaavat konventiot, jotka ilmenevät alkutervehdyksinä, päiväyksinä ja toivotuksina. Kirjeiden tutkiminen edellyttää niiden lähilukua useita kertoja.⁴¹ Kokemushistoriallisessa tutkimuksessa kirjeitä lukemalla pyrkimyksenä on selvittää, miten kirjoittajat ymmärsivät kokemansa ja millaisia merkityksiä he niille antoivat kokemusyhteisössään.⁴² Kirjeitä lukiessa on huomioitava aikakauden poliittinen tilanne ja ilmapiiri. Yhteiskunta oli voimakkaasti kahtia jakaantunut ja kokemusyhteisöt eriytyneet. Valkoisella- ja punaisella Suomella oli omat uhri- ja sankaritarinansa. Surmansa saaneet olivat aina viattomia ja murhat oli tehty puolin ja toisin luokkavihan vallassa.⁴³ Kirjeet aikalais-tulkintana edustavat aina henkilökohtaista kokemusta. Siksi en arvioi kirjeiden totuudellista arvoa, vaan niiden tunneilmaisua ja erilaisia keinoja vaikuttavuuden saamiseksi. Kirjoittajia saattoi rajoittaa myös pelko osoittaa kritiikkiä yhteiskuntaa vastaan sekä hyvitysvaatimusten torjunta hyökkäyksinä laillista yhteiskuntaa vastaan.⁴⁴ Myös kirjeiden vastaanottaja, oikeuskansleri ymmärsi kirjeiden luonteen henkilökohtaisina kokemuksina. Hän kuvaili vuoden 1919 vuosikertomuksessaan sisällissodan jälkeistä aikaa poikkeukselliseksi aikakaudeksi, jolle oli antanut leimansa lukuisat kantelut kapinaan osallistumisesta, väkivaltaisuuksista ja oikeudenloukkauksista. Kapinan aikana oli tapahtunut murhia ja syyttömiä oli vangittu ja pidettiin edelleen vangittuina tutkimatta asiaa. Kapinan aikana oli riistetty omaisuutta ja korvausvaatimuksia oli esitetty. Maaherroja oli vaadittu toimeenpanemaan tutkimuksia ja laatimaan tarkkoja selvityksiä kanteluissa kuvatuista tapahtumista. Tietoja oli hankittu sotaministeriöltä ja lisäksi vankeinhoitohallitukselta. Tutkimuksia oli vaikeuttanut kapinan aikainen yhteiskunnallinen epäjärjestys, jolloin pöytäkirjoja sekä muita asiakirjoja oli kadonnut ja

⁴¹ Hytönen 2019, 342 – 346.

⁴² Nevala 2019, 399 – 400.

⁴³ Tikka 2018 a, 13-15.

⁴⁴ Siltala 2009, 530.

todistajia ei välttämättä ollut enää olemassa. Oikeuskansleri toteaa kuitenkin, että usein säilyneen aineiston perusteella on ollut mahdollista saada käsitys tapahtumista.⁴⁵

Kirjeiden kirjalliseen ilmaisuun kirjoituskonventioiden ja aikakauden yhteiskunnallisen ilmapiirin lisäksi on vaikuttanut myös se, että kirjeet ovat osoitettu viranomaiselle. Ne eivät ole henkilökohtaisia ystävä- tai perhekirjeitä ja se on vääjäämättä vaikuttanut kirjalliseen ilmaisuun ja kirjoittamistyyliin. Kirjoitetut viestit ovat kuitenkin keskeisiä yksilöiden ja instituutioiden välisen suhteiden historiantutkimuksessa.⁴⁶ Kirjoittajat olivat alisteisemmassa asemassa kuin vastaanottajansa, mutta he eivät olleet passiivisia uhreja, vaan omanlaisiaan toimijoita.⁴⁷ Oikeuskanslerin arkistossa on säilynyt vain pieni osa vuosittaisista kanteluista ja se herättää kysymyksen, miksi juuri nämä 45 kantelukirjettä ovat säilyneet? Siihen ei löydy yksiselitteistä vastausta. Kantelukirjeitä saapui vuonna 1919 oikeuskanslerille 369 kappaletta. Niistä 24 aiheutti syytteen, 10 aiheutti kurinpitotoimen tai muistutuksen ja 39 kappaletta alistuksen tai esityksen muulle viranomaiselle. Muut kyseisenä vuotena saapuneet kantelut eivät aiheuttaneet toimenpiteitä erilaisista syistä johtuen.⁴⁸ Katson, että nämä 45 säilynyttä kantelukirjettä ovat aiheuttaneet jonkin asteisia toimenpiteitä ja osalla on ollut oikeuskanslerin mielestä sellaista yhteiskunnallista vaikutusta, että hän oli kuvaillut useita kirjeissä esiin tulleita tapauksia vuosikertomuksessaan, kuten esimerkiksi sisällissodan jälkeisillä vangitsemismatkoilla tapahtuneita surmatekoja.

Kirjeitä on alettu tutkimaan nykyisin omana kerronnan muotonaan, aiemman menneisyyden tapahtumien dokumentoinnin sijasta. Hallinnollista aineistoa on pidetty aiemmin merkityksellisempänä ja objektiivisempänä kuin subjektiiviseksi koettua kirjeaineistoa, joka voi olla hyvin intiimiä. Kirjeiden tyyli on vaihdellut persoonallisesta hyvin muodolliseen ja juhlalliseen kirjoitustyyliin. Kirjoittamiseen on vaikuttanut kirjoittajan ikä ja hänen saamansa kasvatus sekä koulutus. Kirjoittajan sukupuolella on myös merkitystä. Samalla aikakaudella eläneiden ihmisten välillä on voinut olla hyvinkin suuria eroja.⁴⁹ Nämä erot ovat hyvin nähtävissä myös kantelukirjeissä. Suurin osa on kirjoitettu hyvin muodollisesti ja niissä on nähtävissä hyvin kunnioittavaan ja asialliseen tyyliin pyrkimystä. Kunnioitus tulee esille puhuttelussa kuten *Arvoisa Herra*

⁴⁵ Oikeuskansleri 1920, 7.

⁴⁶ Lahtinen, Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen, Vehkalahti 2011, 10.

⁴⁷ Eilola 2017, 224.

⁴⁸ Oikeuskansleri 1920, 2.

⁴⁹ Lahtinen, Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen, Vehkalahti 2011, 12 – 16.

*Oikeuskansleri*⁵⁰ tai *Oikeuskanslerille Suomen kaikkien virkamiesten virkatoiminnan laillisuuden ylimpänä valvojana ja ylimpänä yleisenä syyttäjänä pyydän nöyryimmästi esiintuoda seuraavaa.*⁵¹ Kunnioittava suhtautuminen ja viranomaisilta nöyryimmästi pyytäminen kuuluivat aikakauden kirjoituskonventioon, joka on nähtävissä sekä yksityishenkilöiden kirjeissä, mutta myös viranomaisten kirjeenvaihdossa toisten viranomaisten kanssa. Siten siihen ei liity samanlaista merkityssisältöä kuin jos se olisi kirjoitettu omana aikanamme. Kirjoitetut sanat, tekstissä esiintyvät suuret kirjaimet ja huutomerkki, sanojen alleviivaaminen tai kirjainten harventaminen ovat toimineet kirjoittajien tehokeinoina korostamaan viestinsä vaikuttavuutta. Toisinaan kirjoitettujen sanojen vakuudeksi on liitetty erilaisia todistuksia, kuten esimerkiksi lääkärintodistus, mainekirja eli papintodistus tai silminnäkijäin todistuksia. Lakiasiantoimiston kirjoittamat kirjeet on laadittu asialliseen ja tapahtumien ajankohtia korostavaan tyyliin. Samaan tyyliin on usein kirjoitettu myös kantelijoiden itsensä kirjoittamat kirjeet. Heidän kirjoittamistaan sääteli näkemys kirjeenvaihdosta viranomaisen kanssa. Oikeuskanslerille, valtioneuvoston oikeuskanslerille, prokuraattorille tai oikeuskanslerin virastolle osoitettujen kanteluiden lisäksi kanteluista lähes 25 % oli alun perin osoitettu toiselle viranomaiselle, kuten maaherralle, ministerille, valtionhoitajalle tai tasavallan presidentille. Vastaanottajasta riippumatta kaikkia vastaanottavia viranomaisia oli puhuteltu kunnioittavasti.

Tunneilmaisut kertovat kirjoittajiensa arvomaailmasta ja sosiaalisista suhteista. Tunteet ja tunteiden ilmaisu eivät ole sama asia. Todellisia tunteita voidaan peitellä tai tunteiden ilmaisu voi olla osa henkilön roolia, asemaa. Voimme tutkia, miten tunteita esitettiin ja myös millaisia tunneilmaisuja pidettiin aikakaudellaan hyväksyttävänä. Psykologiassa tunteet jaetaan positiivisiin ja negatiivisiin tunteisiin. Tunneteoriat pohtivat puolestaan, ovatko tunteet pohjimmiltaan synnynnäisiä vaiko kulttuurisesti opittuja.⁵² Sosiologian tunneteoriat hyväksyvät tunteiden biologisen perustan, joka yhteisön jakamassa tunnekulttuurissa saa hyväksytyt muodon, mitä yhteisön jäsenen tulisi tuntea tietyssä sosiaalisessa tilanteessa ja miten sallittuja tunteita tulisi ilmentää.⁵³ Tunteiden esille tuominen viranomaiskirjeistä on haastavaa, sillä kirjeissä korostetaan usein tapahtumia tunteiden sijasta. Henkilön tunnetila välittömänä ilmiönä on tulkittavissa vain

⁵⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 3, DN 423/92/1919.

⁵¹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 4, DN 645/133/1919.

⁵² Sorvari 2019.

⁵³ Näre 1999 b, 263-264.

emotionaalisen reaktion ulkoisista merkeistä, kuten kyynelistä tai naurusta.⁵⁴ Kirjallisista tutkimuslähteistä tunnetilan havaitseminen ja tulkinta on tehtävä kirjoitetuista ja kirjoittamattomista sanoista sekä rivien välistä. Mikrohistoriassa lähteitä luetaan rivienvälistä ja tulkintaa on tehtävä hyväksymällä lähteiden erityisluonne.⁵⁵ Kantelukirjeissä ei kuvata kyynelien valumista silmäkulmista tai käden puristumista nyrkkiin voimattomasta vihasta. Tunnetilaa on mahdollista tulkita vain vaatimuksen voimakkuuden tai itse oikeudenloukkauksen perusteella. Tutkijan tulee asettaa oikeudenloukkaus aikalaiskontekstiin ja arvioida, miten tapahtuneeseen oikeudenloukkaukseen ihmiset pääsääntöisesti olisivat suhtautuneet, ja miten he sen olisivat kokeneet.

2.2. Naisten tunneilmaisu kantelukirjeissä

Suomen itsenäistymisen aikoihin vaikutti edelleen 1800-luvulta peräisin oleva sivistyneistön ihmiskäsitys ja perheihanne, joka perustui sukupuolten toisiaan täydentävään erilaisuuteen eli polariteetti-ihanteeseen. Polariteetti-ihanteen perustana oli vanha fysiologis-psykologis-teologis-näkemyks, joka esiintyi kaikissa aikakauden merkittävissä suomalaisissa näkemyksissä ja yhteiskuntaelämässä. 1800-luvun jälkipuolella naisten ominaisuuksiksi katsottiin, tai ainakin toivottiin hurskautta, viattomuutta, lempeyttä, nöyryyttä, tunteellisuutta, varovaisuutta, vaatimattomuutta, uskonnollisuutta, epäitsekkyyttä sekä puhtautta. Ei toivotuksi ominaisuuksiksi katsottiin puolestaan turhamaisuutta, teeskentelyä, yliherkkyyttä, juoruilunhalua, kateellisuutta, ailahtelevaisuutta, lapsellisuutta ja epäjohdonmukaisuutta. Naisten edustamat hyveet rakensivat kotia ja perhettä, paheet puolestaan vaaransivat perhe-elämää. Naisen fysiologiseksi ominaisuuksiksi katsottiin heikkous, pehmeys ja pyöreys. Naisten ohut veri altisti heidän hermostonsa ärsykkeille. Psykologia odotti heiltä passiivisuutta, itsensä uhraamista sekä koossapitävää voimaa. Naisten elämäntehtäviksi katsottiin palveleminen ja siveellinen rakkaus. Naisten katsottiin olevan miehiä sidotumpia ruumiiseen sekä luontoon. Yhteiskunnallisessa elämässä heidän osansa tuli olla perhekeskeistä, yksityistä ja epäsuoraa vaikuttamista.⁵⁶

⁵⁴ Liliequist 2012, 5. A person's emotional reaction and state of mind can however only be interpreted by others from exterior signs, be it facial expression, tears and laughter, comportment and gesture, tone of voice or words.

⁵⁵ Elomaa 2001, 60 - 61.

⁵⁶ Häggman 1994, 183 - 187.

Myös taloustieteen yksipuolisuudestaan kritiikkiä herättänyt ihmiskuva perustuu kulttuuriseen kahtiajakoon, jossa naiseus ja mieheys on asetettu vastakkain. Naiseuteen liitetään tunteet, perhe, yksityisyys, uhrautuvaisuus sekä subjektiivisuus. Mieheyden ominaisuuksia ovat puolestaan järki, julkisuus, objektiivisuus ja itsekkyyttä.⁵⁷ Naiseuteen liitettyjä tunteita ovat erityisesti rakkaus sekä syntymään liittyvät ilot ja elämän mukanaan tuomat murheet. Tunteiden nostattamaa fyysistä tunnetta ja emotionaalisia tuntemuksia on vaikea erottaa toisistaan. Tunteet, joita tunnemme, ovat tapamme elää maailmassa.⁵⁸ Säilyneistä kantelukirjeistä 13 kappaletta on naisten lähettämiä. Naiset kirjoittivat pääsääntöisesti kantelukirjeensä itse ja vain neljässä kirjeessä on käytetty avustajaa, joko asianajotoimistoa, kaupunginviskaalia tai hallintosihteeriä. Suurin osa eli 10 kirjettä liittyvät sisällissotaan ja vain kolmessa kirjeessä on kyseessä omaisuuteen liittyvä oikeudenloikkaus, tavaroiden anastaminen. Neljä leskeä kirjoittaa aviomiehensä surmaamisesta sisällissodan aikana tai pian sen jälkeen ja yksi naisista oli menettänyt molemmat poikansa sisällissodan tapahtumissa.

Valkoinen Suomi oli voittanut sisällissodan, mutta punaiset olivat vielä kärsimyksensä alussa. Valkoisille oli varattu sankarihautajaiset ja virallinen sureminen kaatuneidensa puolesta. Punaisten suru sai ilmetä vain salaa omassa yhteisössä, muistopuheissa ja lauluissa. Vankileireille joutuneita punaisia uhkasivat ruuan puute sekä sairaudet. Leireillä esiintyi julmuutta sekä nälkiinnyttämistä. Naisvangit saattoivat kohdata myös seksuaalista hyväksikäyttöä. Vankileireillä hengenvaarallisia tauteja olivat punatauti, lavantauti sekä kurkkumätä ja espanjantauti. Yleisin kuolinsyy oli kuitenkin aliravitsemus. Naiset etsivät poikiaan ja puolisoitaan vankileireiltä ja yrittivät selvittää heidän kohtaloitaan. Ulkomaiden lehdistöissäkin kirjoitettiin huolestuneina Suomen vankileirien olosuhteista. Valkoisen Suomen lesket ja orvot alkoivat keväällä 1919 saada valtiolta eläkettä menetyksistään sisällissodassa. Punaeskiltä ja punaorvoilta valtion tuki antoi odottaa itseään vuoteen 1942 asti. Sisällissodan jälkeen he joutuivat usein ahdinkoon ja köyhyyteen ja osa lapsista huutolaisiksi.⁵⁹

Turkulainen äiti kirjoitti oikeuskanslerille molempien poikiensa laittomista murhista, vaati korvausta valtion varoista. Lahden vankileirissä toinen pojista oli mahdollisesti surmattu erehdyksessä. Äiti oli lukenut sanomalehdistä, että valtio auttoi perheitä, joiden huoltajat olivat kapinan aikana menehtyneet. Anomustaan hän oli perustellut; *Sillä meillä*

⁵⁷ Heinonen 1999, 92.

⁵⁸ Wager 1999, 325 - 332.

⁵⁹ Näre 2018, 202 - 286, 353.

*on maallinen turva murhattu parhaassa ijässä olemme ylikäiset.*⁶⁰ Vanhempien vanhuuden tuki ja turva oli laittomasti riistetty, viattomat ihmiset oli surmattu ja heidän vanhemmillaan oli edessään yksinäinen, turvaton ja lohduton vanhuus. Kantelija kirjoitti menetyksestään äitinä, perheen, kodin ja toimeentulon menetyksestä ja kuolemasta. Hän vetosi omakohtaiseen tilanteeseensa. Sisällissota oli koetellut koko Suomea, mutta hänelle tapahtumat olivat henkilökohtaisia kokemuksia ja menetyksiä.

Henkilökohtaiseen menetykseen, ainoaan tukeensa ja turvaan vetosi myös viipurilainen äiti osoittaessaan 9.10.1919 päivätyn kirjeensä *Teidän Ylhäisyytensä Suomen Tasavallan Presidentille*. Poikaa pidettiin tutkimattomana Viipurin lääninvankilassa.

Täten nöyrimmästi pyydän anteeksi, että rohkenen kääntyä Teidän Ylhäisyyttenne puoleen, anoen armahdusta pojalleni - - -. Joka on minun ainoa tukeni ja turvani vanhoilla päivilläni. Hänet vangittiin Elokuun 2 pv 1919 epäluulon alaisena poliittisiin asioihin. Hän on vieläkin tutkimattomana säilytettävänä Viipurin Lääninvankilassa⁶¹

Viipurilainen äiti oli kirjoittanut kirjeensä itse pienelle viivoitetulle arkille. Yli kahden kuukauden ajan äiti oli elänyt epätietoisena poikansa kohtalosta. Viimein hän oli päätenyt kirjoittamaan tasavallan presidentille, jonka siviilikanslia oli kääntänyt kirjeen oikeuskanslerille. Äiti ei vedonnut pojan syyttömyyteen, ja hän kuvasi vangitsemisen johtuneen epäilystä poliittisiin asioihin. Hän ei suoraan kirjoittanut pojan kuuluneen punakaartiin tai osallistuneen sisällissodan aikana väkivaltaisuuksiin tai maanalaiseen toimintaan sodan jälkeen. Hän vetosi omaan turvattomuuteensa ladatan kirjeeseensä mahdollisimman paljon alamaista anteeksipyyntöä ja nöyrytymistä.

Lahden Hennalassa vangittuna olevan miehensä asian pikaista tutkimista vaati uusikyläläinen aviovaimo. Hän kirjoitti kahdesti oikeuskanslerille vaatien miehensä asian pikaista tutkintaa ja tuomiota. Ensimmäisen kirjeensä hän kirjoitti 26.5.1919.

Minun tulee elämäni mitä kurjimmaksi, jos häntä ei tuomita, että saan tietää mitä hän saa. Minä olen vanhempani luona vaan he eivät voi meitä

⁶⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN423/92/1919.

⁶¹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:4, DN/708/144/1919.

molempia ruokkia, minua kotona ja miestäni vankilaan. Niin nöyrimmästi pyydän, jos hänet tuomittaisiin.⁶²

Koska oikeuskanslerinviraston rattaat jauhoivat liian hitaasti, kirjoitti vaimo uudestaan oikeuskanslerille 2.6.1919 ja oli lisännyt kantelukirjeensä takapuolelle vaatimuksen *Kirjoittakaa minulle heti olkaa hyvä.*⁶³ Vaimo oli kirjoittanut kirjeensä itse. Kirjoitustyyli ja kirjoitusasu kertoivat tottumattomasta kirjoittajasta. Kirje oli kuin puhuttua kieltä tekstuaalisessa muodossa. Tottumattomuus ei silti estänyt kantelijaa ottamasta yhteyttä ylimpään lainvalvojaan. Hän vaati miehensä tilanteen pikaista korjaamista. Koska oikeuskansleri ei reagoinut riittävän nopeasti, hän katsoi aiheelliseksi kirjoittaa uudestaan oikeuskanslerille ja lisäksi hän rohkeni vaatia pikaista vastausta. Vaimo koki tilanteensa kestäättömäksi. Vanhemmat joutuivat huolehtimaan tutkintavankeudessa olevan vävynsä ravinnonsaannista sekä myös huolehtimaan tyttärestään. Vaimo ei pyytänyt miehelleen armoa, vaan oikeutettua tutkintaa, jota hän nimittää tuomitsemiseksi. Hän ei pyytänyt anteeksi miehensä mahdollista osallisuutta sisällissotaan tai hänen poliittista toimintaansa. Hän vain vaati nopeaa tuomiota, ei miehen vapauttavaa tuomiota. Ensimmäisessä kirjeessään hän vielä kirjeensä lopussa *pyytää nöyrimmästi*, toisessa kirjeessään hän oli jättänyt kaikki loppufraasit pois ja laittanut mukaan vain oman osoitteensa sekä miehensä vankinumeron ja osoitteen Hennalan kasarmille. Korulauseiden aika oli ohi.

Helsinkiläinen räätälintyöntekijätär kanteli asianajotoimiston avulla oikeuskanslerille siitä, että hänet oli pidätetty ja vapautettu ainoastaan siitä syystä, että hän hakisi käsiinsä kirvesmiehenä työskentelevän sulhasensa, jota poliisit etsivät. Lisäksi naista oli vaadittu päivittäin ilmoittautumaan poliisiasemalla.

Ahdistaessaan minua uhkasi minua kuulusteleva komisario ampua minut, josta oli seurauksena, että sain hysterisen kohtauksen ja olin monena päivänä mielipuolisuuden rajalla. Tällainen säikäyttäminen oli minulle sitä turmiollisempi, kun – kuten myötäliitetty lääkärintodistus osoittaa – sairastan vaikeaa hermotautia.⁶⁴

Kantelija vetosi sairastamaansa hermotautiin, joka oli pahentunut poliisien harjoittaman henkisen väkivallan seurauksena. Hän oli liittänyt vaatimustensa tueksi

⁶² KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN 384/84 1919.

⁶³ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN 401/1919.

⁶⁴ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:2, DN 240/54/1919.

lääkärintodistuksen ja vaati korvausta kärsimyksistään, menettämänsä työajan palkasta sekä poistamaan laittoman määräyksen käydä ilmoittautumassa päivittäin Helsingin poliisiasemalla. Kantelunsa lopuksi hän halusi oikaista siviilisäätyään ja ammattiaan koskevan virheellisen merkinnän. *Lopuksi pyydän huomauttaa, että olen räätälintyöntekijätär enkä räätälinrouva kuten lääkäri minua erehdyttävästi kutsuu.*⁶⁵ Kantelukirjeessä haluttiin tuoda esille voimakas mielen järkkäminen, jonka oli aiheuttanut raaka kohtelu ja laittomat vaatimukset poliisiasemalla näyttäytymisestä. Avuttomasta tilastaan huolimatta, hän oli kyennyt hankkimaan lääkärintodistuksen ja asianajajan edistääkseen asiaansa. Hän ei esiintynyt vain hermoheikkona uhrina, vaan vaati korvausta menettämästään palkasta. Siviilisäädyn ja ammatin korjaamisen hän oli kokenut tärkeäksi. Kantelijan viestin tavoitteena vaikuttaa olleen halu kertoa, että hän oli itsensä elättämään kykenevä neiti-ihminen, jonka kihlattia epäiltiin perusteettomasti poliittisesta toiminnasta.

Tornion kaupungista kotoisin oleva itsellinen toi kaupunginviskaalin avustuksella esille tyytymättömyytensä Oulun raastuvan oikeuden päätökseen, jonka mukaan hänet oli tuomittu voinkuljettamisesta myyntitarkoituksessa. Voinkuljettaminen oli tapahtunut vuonna 1918 ja liittyi elintarvikkeiden säännöstelyyn.

Raastuvanoikeus on katsonut, että myymisen tarkoituksessa olisin kuljettanut kysymyksessä olevan voinin. Mitään näytöstä siitä ei ole esitetty. Poliisikuulustelussakaan en ole sanonut aikovani myydä voinin, vaan ainoastaan vastannut kysymykseen, mitä voinin myymisestä Torniossa saadaan. Jokaisen älykkään ihmisen sitä paitsi täytyy ymmärtää, ettei kannata noin sadasta markasta, joka voittona tulisi, Tornioista matkustaa Liminkaan ja useamman päivän olla matkalla.⁶⁶

Ruokalaa pitänyt itsellinen vetosi elintarvikelautakunnan lupatodistuksiin, voinin hallussa pitämiseen sekä älyyn. Tarmokkaalta vaikuttava itsellinen ei hyväksynyt elintarvikkeensa riistämistä, vaan kaupunginviskaalin avustuksella oli laatinut kirjelmän, jossa vaati voitansa takaisin. Kirjeessä ei esiinnytty heikompana sukupuolena ja vedottu sääliin. Mahdollinen kirjoitustaidottomuus ei ollut muodostunut esteeksi vaatimukselle saada harjoittaa elinkeinoa, itsellisenä, myyntikatteen päälle ymmärtävänä naisena.

⁶⁵ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:2, DN 240/54/1919.

⁶⁶ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:1, DN 9/3 1919.

Heikohko kirjallisen ilmaisun taito ei ollut estänyt helsinkiläistä naista kirjoittamasta oikeuskanslerille ja tuomasta kirjettä henkilökohtaisesti oikeuskanslerinvirastoon.⁶⁷ Hänen asunnostaan oli viety omaisuutta ja lisäksi häntä oli pahoinpidelty. Nainen oli yrittänyt päästä poliisin puheille, mutta kun se ei ollut onnistunut, oli hän turvautunut oikeuskansleriin. Puhekielen muotoon kirjoitetussa kirjeessään hän kirjoitti: *Huomautan että tästä voisi seurata vaikka kuolema kun minua vieläkin uhataan kun omiani kaipaan.*⁶⁸ Vaatimuksensa vakuudeksi hän oli toimittanut kirjeensä liitteeksi lääkärintodistuksen, jossa todettiin kasvoissa olleen suuria mustelmia pahoinpitelyn seurauksena. Kirjeen mukana oli myös neljän ystävän todistukset kantelukirjelmässä esiintuotujen tapahtumien oikeellisuudesta. Mukana olleet todistajat eivät olleet tottuneita kirjoittajia, esimerkkinä yhden todistajan liitteenä ollut todistus.

Tämän kuun 12 päivä illalla olin - - asunnossa jossa näin, että Oli Vihamielessä lyöty, että oli Poski mustana. ja kuulin. Tämän. Kortteeritytön sanovan. että tuon vieläkin. Kostajan. Jonka. täten voin valallani todistaa.⁶⁹

Alisteisesta asemasta ja heikosta kirjoitustaidosta huolimatta ystävä tai toinen vuokralainen oli halunnut auttaa pahoinpitelyn kohteeksi joutunutta naista. Yhdessä nämä naiset olivat laatineet oikeuskanslerille kirjelmän ja hankkineet myös lääkärintodistuksen lisäämään asian painoarvoa. Tämä haparoivalla kirjoituksella tehty kantelu käynnisti oikeuskanslerin virastossa tapahtumasarjan, joka johti asian tutkimiseen. Katson sen osoittavan, että viranomaiset olivat ainakin jossain määrin sisäistäneet, että ylhäinen sekä alhainen olivat kantelijoina lähtökohtaisesti tasavertaisia kokiessaan vääryyttä.

Naisten kirjeissä korostuivat pääsääntöisesti henkilökohtaiset, läheisten menettämiseen liittyvät oikeudenloukkaukset. Osassa kirjeitä vedottiin heidän asemaansa heikompana sukupuolena, naisina, joilta oli riistetty aviomiehen, kihlatun tai pojan tuoma tuki ja turva. Kolmessa kantelukirjeessä tuotiin esille sairastuminen sattuneiden oikeuden loukkausten johdosta. Kolme⁷⁰ leskeksi jäänyttä aviovaimoa kirjoittivat varsin lakonisesti oikeuskanslerille, että heidän aviomiehensä oli surmattu sisällissodan aikana, tai heti sen jälkeen ja laillista tutkintaa ei oltu pidetty. He vain totesivat surmatyön tapahtuneen ja vaativat tutkintaa. Yksi heistä kirjoitti, ettei edes lääketieteellistä tutkintaa oltu pidetty ja

⁶⁷ Kirjeessä merkintä kesäk. 28 p 1919 jätti tämän ynnä liitteet anoja. KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN/464/100/1919.

⁶⁸ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN/464/100/1919.

⁶⁹ KA, Oikeuskanslerinvirasto, Ea:3 DN/464/100/1919.

⁷⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto kts. DN 463/99/1919, DN 325/71/1919, 382/84/1919.

toinen vaati takaisin miehensä kelloa, annettavaksi perintönä heidän pojalleen. Tunteet on voitu karsia kokonaan pois, kuten tässä 28.6.1919 päivätyssä kantelukirjeessä aviomiehensä menettänyt vaimo kirjoittaa:

Sanottuna 9 päivänä laskettiin hänet vapaaksi Tampereen vankileiriltä ja hän myöskin matkusti silloin rautateitse kotiinsa Lylyn asemalle. Lylyn asemalle saavuttuaan otti siinä komendanttina ollut liikemies - -, sanotun Järvisen huostaansa, mikä sitten samana iltana ilman muuta tuli ammutuksi.⁷¹

Sanottu Järvinen oli kantelijan surmansa saanut aviomies. Aviomiestä ei kuvata sanoilla aviomieheni, rakas ja kaivattu mieheni tai etunimellä vaan sen sijaan sanoilla *sanottu Järvinen*.

Kantelukirjeiden taustalla on voinut olla myös painostusta. Helsinkiläinen äiti kanteli oikeuskanslerille siitä, että asianajotoimisto oli tehnyt hänen nimissään kantelun oikeuskanslerille pidätyksen yhteydessä suoritetusta pahoinpitelystä.

Kuluvan helmikuun aikana kävin Hakkila & Pakkalan asianajotoimistossa Nikolainkadun varrella hankkiakseni valtiollisista syistä pidätetylle tyttärelle --- asianajajaa. Täällä pääsin varatuomari Väinö Hakkilan puheille joka rupesi heti puhumaan siitä, että kruununnimismies - - on vankeja pahoinpidellyt. Kerroin nyt hänelle minun ja omaisteni pidättämisestä poliisitutkintoa varten sekä että minut ja muut paitsi -- kuulustelun jälkeen päästettiin vapaalle jalalle. Tämän jälkeen kirjoitti Hakkila jotakin erääseen paperilappuun ja antoi sitten minulle blanketin tapaisen paperin allekirjoitettavaksi. Ymmärtämättä mitään kirjoitin tähän nimeni ja sen tehtyäni kysyin Hakkilalta, oliko hänellä aikomus panna asiasta jotain sanomalehtiin, johon Hakkila vastasi, ettei niin tulisi tapahtumaan. Samalla puhui hän jotakin prokuraattorista selittämättä kuitenkaan mitä hän sillä tarkoitti. Että valitus oikeuskanslerille tehtäisiin minun nimissäni en ole koskaan tahtonut ja on sellainen valitus minulle kokonaan tuntematon asia. Mitä koskee minua vangittuna ollessani kohdannutta menettelyä, ei minulla ole mitään moittimista. Alaikäinen

⁷¹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN 463/99 1919.

poikani sai minun omasta pyynnöstäni olla yksissä minun kanssani.
Helsingissä 24 päivänä Helmikuuta 1919⁷²

Vihdin nimismies oli tullut kuuluisaksi sekä mies- että naisvankien räökkäämisestä niin pidätyksissä kuin vankileireillä. Työväenlehdistö uutisoi tästä pahoinpitelystä ja julkaisi asianajotoimiston kirjoittaman oikeuskanslerille osoitetun kantelun 21.2.1919.⁷³ On mahdollista, että kantelija pelästyi asianajotoimiston kirjoittamaa hänen nimissään tehdyn kantelun nostamaa julkisuutta ja yritti perua tapahtuneen kirjoittamalla itse, käsin ruutupaperille tämän uuden aiemman kantelun peruuttamisen. On myös mahdollista, että alkuperäisessä kantelukirjeessä on voitu liioitella tapahtumia. Emme voi varmuudella tietää, miksi kantelija kirjoitti: *Mitä koskee minua vangittuna ollessani kohdannutta menettelyä, ei minulla ole mitään moittimista.*⁷⁴ Kantelija vetosi kirjeessään ymmärtämättömyyteen. Polariteetti-ihanteen mukaisesti naisten hyveisiin kuului viattomuus. Lakiasiantoimistossa oli naisen viattomuutta ja luottavaisuutta käytetty hyväksi. Viaton, luottavainen ja miesten hoitamia virallisia asioita ymmärtämätön nainen oli vääryydellä houkuteltu allekirjoittamaan kantelu.

Kantelukirjeissään naiset kuvasivat, miten yhteiskunta, yhteisö ja olosuhteet olivat kohdelleet heitä laittomasti ja he hakivat turvaa ja oikeutta oikeuskanslerilta. Kahdessa naisen lähettämässä kantelukirjeessä viitattiin sairastumiseen oikeudenloukkauksen seurauksena. Muita tunnetiloihin viittaavia ilmaisuja naisten kirjeissä olivat onneton, tyytymätön sekä elämän muuttuminen mitä kurjimmaksi. Naiset anoivat tai pyysivät oikeutta kunnioituksella tai nöyryydellä. Nöyryys katsottiin kuuluneen naiselliseksi hyveeksi, mutta se oli myös kirjoitus ajankohdan konvention mukainen loppukaneetti kirjeiden lopussa. Nöyryyden tunteen aitoutta on siten mahdotonta todentaa. Naiset saattoivat olla sorrettuja, mutta he eivät olleet täysin avuttomia. Siitä kertovat heidän kirjeissään esitetyt vaatimukset saada oikeutta ja korvausta henkilökohtaisista menetyksistään. Lähes kaikissa naisten lähettämässä kirjeissä oli kyse toiseen henkilöön liittyvästä asiasta, perheasiasta. Polariteetti-ihanteen mukaisesti naiset olivat perhettä ja kotia koossapitävä voima. Kantelukirjeissään naiset taistelivat kantelemalla perheensä puolesta. He anoivat armoa ja oikeutta pojilleen tai aviomiehilleen. He vetosivat turvattomuuteensa ja toivat esille ahdingon, koska olivat jääneet vaille aviomiehen tai

⁷² KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:1, DN 126/28/1919.

⁷³ Näre 2018, 264-266. Näre kirjoittaa teoksessaan Helsinki veressä tähän tapaukseen liittyvästä alkuperäisestä kantelusta, joka julkaistiin työväenlehdistössä 21.2.1919. Tämä uusi 24.2.1919 kirjoitettu kantelu peruuttaa aiemman kantelun.

⁷⁴ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:1, DN 126/28/1919.

pojan tuomaa turvaa. He eivät itse olleet syyllistyneet mihinkään tuomittavaan seikkaan, lukuun ottamatta torniolaista voin kuljettajaa ja Neuvosto-Venäjältä paenneen kultasepän puolisoa, jota syytettiin arvokkaiden korujen tuomista maahan ilman tullausta.⁷⁵ Naisten kokemat oikeudenloukkaukset liittyivät kirjoitusajankohdan armottomuuteen. Perhettä ja läheisiä oli koeteltu sisällissodassa ja sen jälkipyykissä. He olivat kokeneet väkivaltaa ja puutetta. Oman lisänsä toi myös Venäjän vallankumous ja maasta pakenevat emigrantit.

Patriarkalisuus ja naisen asema yhteiskunnassa oli alkanut murentua 1910-luvulla, mutta perheen edustaminen oli edelleen miesten asia.⁷⁶ Naiset, jotka menettivät sisällissodassa perhettä edustaneen miehen, saattoivat tilanteen niin vaatiessa ryhtyä edustamaan perhettä virallisissa yhteyksissä ottamalla yhteyttä viranomaisiin. Oli myös naisia, jotka olivat tottuneet toimimaan itse, omien mahdollisuuksien rajoissa ja puitteissa. Naisten kirjeistä löytyy pelkoa ja epävarmuutta. Paikallinen oikeus oli toiminut puolueellisesti tai naiset eivät olleet saaneet ääntänsä kuuluviin ja heidän asiaansa ei oltu tutkittu. Suoranaista vihaa en kyennyt naisten lähettämistä kantelukirjeistä löytämään. Mahdollinen viha oli jouduttu piilottamaan ja se ilmaistiin ehkä sanoin tai laulun muodossa vain omassa yhteisössä.

2.3. Miesten tunneilmaisu kantelukirjeissä

Porvarillinen 1800-luvulta peräisin oleva polariteetti-ihanne, joka oli Suomen sisällissodan aikana vielä voimissaan, vaati miesten fysiikalta vahvuutta ja tasapainoista hermostoa. Heidän verensä katsottiin vahvemaksi kuin naisten veri, jonka takia he olivat paremmin suojassa hermoärsykeiltä. Uskottiin, että miesten karvainen ja kulmikas ruumis oli ruumiinnesteiltään sopusoinnussa. Miesten psykologiaa hallitsi järki, viisaus, aktiivisuus ja itsekkyyt. Heidän elämäänsä kuului hallitseminen, tuhoaminen, kamppailu, objektiivisuus, luonnon rajoitusten ylittäminen, luominen sekä aistillisuus. Miesten yhteiskunnallinen rooli oli julkinen edustaminen, valtiollisuuteen ja yhteiskuntaelämään vaikuttaminen.⁷⁷

Miesten yhteiskunnallisesti naista aktiivisempi ja julkisempi rooli oli nähtävissä säilyneiden kantelukirjelmien lukumäärässä. Vuodelta 1919 säilyneistä kantelukirjeistä 30 kappaletta oli miesten lähettämiä. Kaksi kirjelmää oli kirjoitettu nimimerkin suojissa. Nimimerkillä kirjoitetut kirjeet oletan miesten kirjoittamiksi, mutta en laske niitä mukaan

⁷⁵ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:4, DN725/148/1919.

⁷⁶ Haapala 1995, 128.

⁷⁷ Häggman 1994, 183-187.

miesten kirjelmien yhteismäärään. Kantelukirjeistä yhdeksän kappaletta liittyi sisällissotaan ja muiden kanteluiden syyt vaihtelivat vakuutuspetoksesta laittomaan kotietsintään. Miehet vetosivat kanteluissaan kansalaisvapauteen, johon he katsoivat olevansa laillisesti oikeutettuja. He vetosivat myös rehellisiin elintapoihinsa sekä suojeluskuntaan kuulumiseensa. Miehet toivat esille myös luotettavien henkilöiden todistuksia. Polariteetti-ihanne vaati miehiltä voimaa, kykyä kamppailla ja taistella vihollista vastaan. Miehet kuvasivat kirjeissään toimineensa ihanteiden mukaisesti. He kertoivat taistelleensa bolsevismia vastaan sekä toimineensa mukana valkoisten tiedustelutoiminnassa, oman henkensä uhallalla. He vetosivat omaan aktiiviseen rooliinsa Suomen vapaussodassa, taistelussa bolsevismia vastaan.

Vanhempi maanmittausinsinööri lähetti oikeuskanslerille koneella kirjoitetun kantelukirjelmän, joka koski hänen suorittamaansa palstatilan jakoa Brändön yksinäistalossa Helsingin kunnassa. Maanmittausinsinöörin suorittamaa palstatilan jakoa ei oltu hyväksytty maanmittaushallituksessa, sillä sitä oli pidetty puutteellisena. Kantelija piti maanmittaushallituksen päätöstä lainvastaisena. Kantelukirjeessään hän vetosi kiihkottomasti muodollisiin sekä asiallisiin seikkoihin.

Ensinnäkin on se seikka että esteellinen jäsen otti osaa maanmittaushallituksen päätökseen, ilmeisen muodollinen virhe, mikä tekee päätöksen pätemättömäksi.⁷⁸

Vanhempi maanmittausinsinööri oli kantelunsa vakuudeksi liittänyt kirjelmän mukaan palstatilan jakotoimituksen asiakirja-aineiston karttoineen sekä kantelussaan mainitsevat maanmittaushallituksen kirjeet. Näiden lisäksi hän oli liittänyt mukaan piirroksen aikaisemmasta vastaavanlaisesta tapauksesta. Kantelukirje oli puhdistettu kaikista tunteista ja siinä vedottiin vain asiaseikkoihin. Suoritetun palstatilan jakamisen hylkääminen on voinut käydä maanmittausinsinöörin ammattiyhdistykselle. Hänen tekemänsä työ ei ollut kelvannut, vaan se oli palautettu puutteellisena uudelleen toimitettavaksi. Uutta toimitusta hän piti *laittomana* ja hän on *kieltäytynyt noudattamasta* kyseistä päätöstä. Kantelija vaikuttaa tunteneen ammattiyhdistyksen työstään. Hän ei ole katsonut voivansa noudattaa laittomana pitämäänsä päätöstä. Kantelussa ei ollut kyse oman omaisuuden menettämisestä, vaan hän vaikuttaa kokeneen moraaliseksi velvollisuudekseen kieltäytyä noudattamasta päätöstä, jonka käsittelyssä on ollut mukana

⁷⁸ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN 434/94/1919.

esteellinen henkilö. Kantelija vetosi kirjeessään miehisen polariteetti-ihanteen mukaisiin ominaisuuksiin, kuten järkeen ja objektiivisuuteen. Hän oli viisas ja osoitti hallitsevansa työhönsä liittyvät lainopilliset seikat. Järkevyyden ja objektiivisuuden lisäksi hänellä oli suoraselkäisyyttä ja oikeudentuntoa, voimaa kamppailla kynällä, eikä miekalla laittomuuksia vastaan.

Virheellisesti lasketusta varkaustuomiosta kanteli Sörnäisistä oleva joutomies. Tuomittu joutomies oli saanut apua käsin kirjoitettuun kanteluunsa, sillä itse kirje ja allekirjoitus olivat erilaisilla käsialoilla tehtyjä.

Nyttemmin olen kuitenkin saanut vankilaviranomaisilta varmasti tietää, että vastuunalaisuusikä alkaa vasta 15 ikävuoden täyttämisestä, ja että minua siis ei olisi voitu rangaistukseen tuomita niistä varkauksista, jotka, kuten oheenliitetystä Hovioikeuden päätöksestä selviää tapahtuivat heinäkuussa 1918, jotavastoin minä kuten oheenliitetystä papintodistuksesta näkyy, täytin 15 vuotta vasta 28 päivänä lokakuuta 1918. Tähän nähden saan nöyrimmästi anoa, että Herra Oikeuskansleri ryhtyisi asian vaatimiin toimenpiteisiin tapahtuneen laittomuuden korjaamiseksi, mikä ei voine tapahtua muulla tavoin, kuin että kerrottu Raastuvanoikeuden päätös, mikäli sillä on annettu lausunto minun rangaistukseen tuomitsemisesta heinäkuussa 1918 tehdyistä teoista purettaisiin.⁷⁹

Vanki ei pyytänyt yhteiskunnalta anteeksi tekemiään rikoksia, hän ei kieltänyt tehneensä niitä. Hän vaati oikaisua oikeuslaitoksen tekemään *laittomuuteen*. Vaikka kantelija kirjeessään anoi oikeuskanslerilta toimenpiteitä *nöyrimmästi*, ei kirje sisällä tehtyjen varkauksien katumista tai anteeksiannon anomista. Vanki kirjoitti kuin mies miehelle, tasavertaisena. Anna minulle se, mikä minulle kuuluukin oikeuden nimissä. Vaikuttaa sille, että yksityishenkilö sai tehdä laittomuuksia, mutta viranomaiset eivät. Saman suuntainen oli myös Lappeenpitäjistä kotoisin olevan kuritushuonevangin kantelukirje. Myös hän oli saanut apua kantelukirjelmänsä kirjoittamisessa. Kihlakunnanoikeus oli laskenut myös hänen rangaistuksensa väärin. Hänet oli tuomittu toiskertaisesta

⁷⁹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:4, DN 700/143/1919.

varkaudesta kahdeksi vuodeksi kuritushuoneeseen sekä menettämään kansalaisluottamuksen kolmeksi vuodeksi rangaistusajan jälkeen.

Koska kuitenkin allekirjoittanut pääsi edellisestä rangaistuksesta vapaaksi jo 1890 ja koska tämä asia olisi näin ollen käsiteltävä ensikertalaisena rikoksena ja senlaisena tuomittava, rohkenen nöyryimmästi anoa että, Herra Oikeus Kansleri ryhtyisi tässä asiassa senlaisiin toimenpiteisiin että tämä tuomio kumottaisiin ja asia otettaisiin uudelleen käsittelyyn alaiseksi⁸⁰

Kuritushuoneeseen tuomittu vanki vaikuttaa lähestyneen oikeuskansleria ilman ylenpalttista nöyryistelyä. Kirjeessä mainittu *rohkenen nöyryimmästi anoa* vaikuttaa olevan vain muodollinen fraasi, ilman varsinaista sisältöä. Vankien lähettämässä kantelukirjeissä oli nähtävissä sekä alamaista nöyryymistä, että taipumattomuutta alisteiseen asemaan. Ryöstön yrityksestä tuomittu vanki joutui vastoin omaa tahtoaan, istumaan tutkintovankeudessa kohtuuttoman pitkän ajan. Hän kirjoitti kantelussaan, että hänen asiansa käsittelyssä oli tapahtunut *vakava virhe*. Virheen johdosta hän vaati tuomion langettanut tuomaria vastuuseen virkavirheestä ja korvaamaan liian kauan tutkintovankeudessa istutun ajan *nimittäin viisi kuukautta ja kahdeksan vuorokautta kymmenen markkaa vuorokaudesta*⁸¹ Ryöstöä yrittänyt vanki ei ollut ainoastaan tyytymätön saamaansa tuomioon, hän oli lisäksi laskenut vapaudelleen hinnan.

Etsivän keskuspoliisin miehet vaikuttavat tehneen pilkkaa Kuopion lääninvankilaan passitetun levysepän kustannuksella. Levysepältä oli vangitsemisen yhteydessä takavarikoitu hänen hallussaan ollut omaisuus. Vangin kysytyä omaisuutensa perään olivat poliisimiehet kertoneet oikeuskanslerin säilyttävän häneltä takavarikoitua omaisuutta. Käsin ruutupaperille itse kirjoittamassaan kirjeessä vankina ollut levyseppä toi esille seuraavaa:

Alla mainittuna henkilönä pyydän saada minulta takavarikoidut rahani, kelloni, sormukseni, jotka Etsivä osasto Helsingissä minulta otti, vaan Wiipurin Hovioikeus minut tuomittaessa ei lukenut minun tuomiotani, niin että olisin tullut ne menetetyksi, vaan saan ne takavarikoidut tavarani takaisin. Kysyttäessäni mistä saan ne periä niin sanottiin että ne on Oikeuskanslerilla. Nyt pyydän saada ne tänne Kuopion lääninvankilaan että

⁸⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN 572/120/1919.

⁸¹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:5, DN 797/161/1919.

saan lähettää omaisilleni. Jos ei ne ole siellä niin pyydän saada tiedon kenen puoleen sitte käännyin rahoja on 2,540 Smk, kello, sormus⁸²

Vangeilta anastettiin omaisuutta, anastamista kutsuttiin nimellä besorkkaus⁸³. Omaisuutta anastivat vankileirien vartijat, mutta myös naapurit ja esivalta besorkkasivat vankien omaisuutta. Vankileireillä menehtyneiden omaisuutta saivat omaiset harvoin takaisin.⁸⁴ Vangittu levyseppä oli elossa ja kykeni itse tiedustelemaan omaisuutensa perään. Omaisuuden menettämistä koskevien kantelukirjeiden perusteella oikeuskanslerin virasto käynnisti tutkimuksen kirjeessä esitetyn anastuksen selvittämiseksi.

Nopeasti edennyt kaupungistuminen, ensimmäinen maailmansota sekä sitä seurannut sisällissota aiheuttivat kasvavaa asuntopulaa kaupungeissa. Suomen Senaatti oli antanut päätöksen 5.6.1917 kaupunkien ja muiden asutuskeskusten huoneenvuokrauksesta sodan aiheuttamissa poikkeuksellisissa oloissa. Senaatilla tai kunnilla oli itse mahdollista asettaa kunnallisia huoneenvuokralautakuntia säännöstelemään huoneiden vuokrausta.⁸⁵ Säännöstely jatkui sodan jälkeen ja vuonna 1919 säädöstä uudistettiin.⁸⁶ Vuokranantajan ei ollut mahdollista irtisanoa vuokralaista ilman huoneenvuokralautakunnan päätöstä ja lautakunnalla oli valta päättää vuokrasopimuksen irtisanomisperusteesta. Säännöstely saattoi siten estää asunto-osakkeen ostajaa muuttamasta omistamaansa osakkeeseen. Helsinkiläinen mies joutui tekemään kantelun oikeuskanslerille, koska ei päässyt perheensä kanssa muuttamaan ostamaansa osakkeeseen. Perhe oli koettanut asianajajan välityksellä saada asiaansa edistettyä huoneenvuokralautakunnassa. Asianajaja oli kertonut, että vuokralaisella oli lääkärintodistus, joka esti huoneen irtisanomisen. Vuokralaisen 3- vuotiaan pojan tuli lääkärintodistuksen mukaan saada asua aurinkoisessa huoneessa. Asunnon omistaja ei pitänyt lääkärintodistusta uskottavana.

Waan se ei voi olla totta kun se poika oli ulkona kaiken kesää ja nytkin se on kaiket päivät ulkona. Waan se on veruke, ettei tarvitsisi muuttaa. Waan -- vaimo oli ja keväällä kehunut ettei heidän tarvitse muuttaa, kun heillä on herrassöötinki joka heitä puolustaa. ja sitten hän oli

⁸² KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:5, DN 856/171/1919.

⁸³ besorkkaus tulee saksankielisestä sanasta besorgen eli hankkia. Näre 2018, 308.

⁸⁴ Näre 2018, 310-311.

⁸⁵ Suomen senaatin päätös 5.6.1917. Suomen asetuskokoelma

⁸⁶ Suomen säädöskokoelma 131/1919. Päätös, jolla määrätään mihin väestökeskuksiin, paitsi kaupungeja, on asetettava sellaisia kunnallisia huoneenvuokralautakuntia, kuin Valtioneuvoston päätös 27 päivästä lokakuuta 1919 huoneenvuokrasäännöstelystä edellyttää.

vielä puhunut Talonmies Tiaisen vaimolle ym että hän muuten muuttaisi vaan se on hauska tehdä meille ja edengin meidän talonmies Petterssonille kiusaa.⁸⁷

Asunto-osakkeet oli ostettu huhtikuussa 1919 ja vielä joulukuussa kantelijalla ei ollut tietoa, milloin he pääsisivät muuttamaan asuntoonsa. Perheenpää ei nähnyt muuta mahdollisuutta kuin kääntyä oikeuskanslerin puoleen, sillä hän ei luottanut huoneenvuokralautakunnan tekemiin päätöksiin. Kantelija kuvasi, että hänelle oli herännyt epäily, ettei heitä oltu kohdeltu oikeudenmukaisesti ja lisäksi he tunsivat joutuneensa pilkan kohteeksi.

Se pani minut enempi vielä epäilemään, ettei vuokralautakunta tehnyt oikein, kun ne nauroivat vielä siellä kun tultiin sieltä sisältä eteiseen.⁸⁸

Pääsääntöisesti miesten kirjoittamissa kirjeissä tunteiden esiintuominen oli harvinaista. Miesten lähettämissä kanteluissa pidättäytyttiin tunneilmaisista ja turvauduttiin kiihottomasti esitettyihin tapahtumiin. Vain muutamassa kantelukirjeessä kuvattiin epävarmuutta ja kohdatun oikeudenloukkauksen aiheuttamaa tunnekuohua. Viipurilainen mies kuvasi tunteitaan vangitsemisaikana seuraavasti:

Wiipurissa ollessani toki tiesin, kenen toimesta ja vastuulla minua poliisivankilalla, epätietoisuudella ja taloudellisella vahingolla rangaistaan, mutta Helsinkiin minut siirrettyä ei minulle ilmoitettu, minkä viranomaisten käsiin olin joutunut. Tunsin vain tukehduuttavan salaperäisyyden ympärilläni.⁸⁹

Kirjoituskoneella kirjoitettu kantelu tapahtumaselostuksineen oli värikkäästi ja kuvailevasti kirjoitettu hyvin persoonallisella ja henkilökohtaisella tyyllillä. Kirje oli kuin jännitysromani, siinä tuotiin esille tapahtuma-aikainen ilmapiiri maalailevalla tavalla. Miehiin hyveisiin kuuluva kamppailu oli mahdotonta, koska hän ei enää tuntenut vihollistaan. Kirjoittajan vanginnut vihollinen oli muuttunut nimettömäksi viranomaiseksi, ja ainoa mahdollisuus saada oikeutta oli kirjoittaa oikeuskanslerille.

⁸⁷ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:5, DN 817/165/1919.

⁸⁸ KA, Oikeuskanslerinvirasto, Ea:5, DN 817/165/1919.

⁸⁹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:1, DN 182/41/1919.

Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta vaikuttaa siltä, että miehet pyrkivät välttämään tunteiden esille tuomista silloin, kun he kirjoittivat omalla nimellään.

Vuodelta 1919 säilyneissä kantelukirjeissä oli kaksi kirjettä, jotka oli kirjoitettu ainoastaan nimimerkin suojissa. Nimimerkin taakse kätkeydyttyessä tunneilmaisu on ollut vapaampaa ja värikkäämpää. Tasavallan presidentille osoitetussa käsin kirjoitetussa alleviivauksia sisältävässä kortissa, nimimerkki *liitämme viimeisen toivomme teihin*, purki tunteitaan seuraavasti:

koska kapinan aikana Karjalohjan vallankumoustuomari ja virallinen syyttäjä - - nyk. Tampereella, on vieläkin tutkimatta ja tuomitsematta vääristä toimistaan ja mikä on vieläkin uskomattomampaa! - on saanut vapaudenristinkin, vallankumous puuhistako vai mistä? - Mutta se on kuitenkin varma, ettei hän kapinan kukistamiseen osaa ottanut, vaan sen edistämiseen. Tämä tuntuu veriseltä vääryydeltä, niitä todellisia sankareitamme kohtaan, jotka väsyneinä viluissaan nälissään vertaan vuodattivat Isänmaamme pelastamiseksi uhkaavasta rosvovallasta. Tämäntapaisia sattumia lienee muitakin rakkaassa Isänmaassamme. Ylläesitetyn voivat varmentaa Karjalohjan suojeluskunnan jäsenet ennen kaikkea kapinan aikainen suoj.k. esikunta y.m. paikkakuntalaiset⁹⁰

Nimimerkin suojissa oli helpompi vuodattaa tunteita, kuin omalla allekirjoituksella varustetussa kantelukirjeessä. Sisällissodan jälkeen postikortin lähettänyt kirjoittaja tai kirjoittajat, kuten monikossa oleva nimimerkki kuului, tunsivat kokeneensa *veristä vääryyttä*. Todelliset sankarit olivat taistelleet *väsyneinä ja viluissaan*. Isänmaa tuntui häväistyltä, koska vallankumousta edistänyt henkilö oli saanut *vapaudenristinkin*. Taistelua ja uhrauksia symboloiva vapaudenristi oli poljettu lokaan, koska se oli myönnetty henkilölle, joka oli kuulunut rosvojoukkoon ja olisi pitänyt joutua tuomiolle. Postikortin tiheästi kirjoitettu teksti vaikuttaa kuvastavan vihaa ja turhautumista vallitsevaan tilanteeseen. Itsenäinen, valkoinen Suomi juhli voittoa ja nationalismi kukoisti, mutta valkoisen Suomen hohtaville hangille oli luikerrellut käärme, punakapinaa edistänyt vallankumoustuomari.

Miesten lähettämässä kantelukirjeissä tunteita kuvaavia sanoja olivat epätietoisuus, raskas tai kiduttava olotila, katkera katuminen tai veriselle vääryydelle tuntuminen. Miesten

⁹⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:4, DN 733/149/1919.

käyttämät tunnetiloja kuvaavat sanat vaikuttavat voimakkaammille, kuin naisten tunnetiloja kuvaavat sanat. Naisten tavoin myös miehet anoivat tai pyysivät nöyryydellä tai kunnioituksella korjausta kokemiinsa vääryyksiin. Alamaisuus sai heidät rohkenemaan toivoa tai rohkenemaan kääntyä ylimmän lainvalvojan puoleen oikeutta saadakseen. Miesten lähettämissä kantelukirjeissä oikeudenloukkaukset olivat kohdistuneet pääsääntöisesti heihin itseensä. Kantelukirjeiden joukossa oli vain muutamia kanteluita, jotka osoittivat moraalista suuttumusta yleisesti asioiden laittomasta tilasta. Tästä esimerkkinä Mikkelin metsälautakunnan puheenjohtajan kantelu Ristiinan nimismiehen toiminnasta. Nimismies ei ollut määrännyt metsälautakunnan alueella sijaitsevalle metsätilalle käyttämiskieltoa, vaikka metsää oli hakattu muuksi kuin kotitarpeeksi. Pitäjässä oli pidetty jo kolmet käräjät ilman, että nimismies olisi ryhtynyt virkansa vaatimiin toimenpiteisiin.⁹¹ Nimismiehen tehtäviin kuului mm. käräjien järjestäminen ja yleinen järjestyksenvalvonta.⁹² Sisällissota ja sitä seurannut valkoinen puhdistus, olivat kollektiivinen kriisitilanne, jonka seuraukset olivat väkivaltaisia. Sota solidaarisena kokemuksena sai kansalaiset hakemaan turvaa toisistaan.⁹³ Oman yhteisön tuki tai miesten henkilökohtainen voima, viisaus ja yhteiskunnallinen asema eivät aina riittäneet, jolloin he joutuivat turvautumaan viranomaisten apuun.

⁹¹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:5, DN 794/161/1919.

⁹² Ylikangas 1983, 35-36.

⁹³ Kivimäki 2013, 169.

3. Yhteiskuntaluokka ja tunneilmaisu

3.1 Yksilön oikeudet ja moraaliset tunteet

Eräiden näkemysten mukaan jo Venäjän vallan aikaista Suomea voidaan pitää oikeusvaltiona, jossa yksilöoikeudet turvattiin ja yhdenvertaisuus lain edessä toteutui. Tämä oli koskenut myös venäläisiä virkamiehiä, jotka olivat yrittäneet venäläistää sätillisen laillisesti Suomen suurruhtinaskuntaa. Itsenäistymisen jälkeen virkavaltaisuus vähentyi, koska virkamies vastasi toimistaan kansalle, ei yläpuolellaan olevalle auktoriteetille. Pertti Haapala pitää virkavastuun muutosta merkittävänä matkalla kohti neutraalia valtiobyrokratiaa, oikeusvaltiota.⁹⁴ Korkein viranhoito oli juridisoitunut Suomessa 1817, jolloin annettiin asetus, jossa oikeuslaitoksen ja senaatin ylimmiltä virkamiehiltä vaadittiin lainopillinen yliopistotutkinto ja vain kaikkein ylimmät virat säilyivät luottamusvirkoina, jolloin pätevyysvaatimukset eivät koskeneet niitä. Aatelisto oli siirtynyt elinkeinoelämän johtopaikoille ja virkamiehistö oli keskiluokkaistunut 1910-luvulla.⁹⁵ Suomen oikeuskulttuuri perustui Ruotsinvallan aikaiseen vuoden 1734 lakiin, joka jäi voimaan Suomen siirryttyä osaksi Venäjän keisarikuntaa. Venäjän vallan aikana oikeuskulttuuriin muodostui itsevaltaista menettelyä. Jukka Kekkonen mukaan vasta itsenäistymisen jälkeinen Suomi alkoi kehittyä länsieurooppalaiseksi oikeusvaltioksi. Oikeusvaltion keskeisiä tunnusmerkkejä Kekkonen mukaan ovat valtiollisen vallan jakaantuminen riippumattomille elimille, kaiken julkisen vallan perustumisen lainsäädäntöön, yhdenvertaisuusperiaatteet sekä kansalaisyhteiskunnat.⁹⁶ Myös oikeuskansleri totesi virkamieskunnan olevan ahdingossa. Oikeuskansleri katsoi etevimpien virkamiesten siirtyneen yksityiselle sektorille töihin ja jäljelle jääneiden ottaneen taloudellisessa ahdingossaan vakinaisen virkansa lisäksi muita sivutoimia, jolloin vakinaisen toimen hoitaminen kärsi. Venäläistämisen aikana oli ollut voimassa sivutoimien hakemisen luvanvaraisuus. Nyt esimiehen asiaksi oli tullut ratkaista sivutoimilupa ja tilanne oli oikeuskanslerin mukaan johtanut siihen, että virkamiehet katsoivat voivansa hankkia miten monia virkoja tahansa. Syyksi lisätoimien hankkimiseen oikeuskanslerin mukaan oli se, etteivät virkamiehet tulleet enää toimeen saamallaan palkalla.⁹⁷ Ensimmäistä maailmansotaa seurasi koko Euroopassa yleinen inflaatio, joka johti palkkatason laskuun. Lisäksi Suomen tasavallan perustaminen oli tullut kalliiksi valtiontaloudelle. Sisällissodan jälkeen reaalitytulot olivat merkittävästi

⁹⁴ Haapala 1995, 99, 251-254.

⁹⁵ Ylikangas 1999, 192.

⁹⁶ Kekkonen 1998, 46, 106-109.

⁹⁷ Oikeuskanslerin vuosikertomus 1920, 1921 13-14.

vähentyneet, akateemisilla virkamiehillä ansiot olivat tippuneet noin puolet aikaisemmasta. Virkamiehille se merkitsi huomattavaa ansioiden vähenemistä ja myös viranhaltijan yhteiskunnallisen statuksen laskua, mikä edelleen lisäsi tyytymättömyyttä.⁹⁸ Juha Siltalan näkemyksen mukaan sisällissodan aikoihin virkamiesten työskentely oli epäluotettavaa ja virkamiesten esimiesten oli valvottava viranhoitoa.⁹⁹

Ristiriitatilanteista syntyneet tunteet saivat kantelijat hakemaan apua viranomaisesta, koska he tunsivat, etteivät he omin avuin saaneet aikaan tyydyttävää ratkaisua. Tavanomaisissa ristiriitatilanteissa ihmiset pyrkivät ratkaisemaan tilanteet itse ja viranomaisiin turvautuminen on poikkeuksellista. Konfliktit vaikuttavat herättäneen heissä moraalista suuttumusta, he kokivat että, heidän etuja ja oikeuksia oli loukattu. He tunsivat kokeneensa vääryyttä ja joutuneensa rikoksen uhreiksi. Moraalitunteet poikkeavat sosiaalisista tunteista, joita ovat esimerkiksi rakkaus, katumus ja häpeä. Moraalitunteille on ominaista, että jokainen samassa asemassa oleva, kokisi tulleen loukatuksi. Moraalitunteet heräävät, kun ihminen tuntee olevansa uhri ja hänen etujaan ja oikeuksiaan on poljettu. Moraalitunteet liittyvät yhteisön tapoihin sekä sääntöihin ja oikeudenloukkaukseen pyritään hakemaan muutosta; sovintoa, hyvitystä, rangaistusta tai kosta.¹⁰⁰ Tunnekuulttuuriin sisältyviä tunneprosesseja tutkittaessa on huomioitava, että tunneprosessit eivät ole ainoastaan sukupuolisidonnaisia, vaan myös ammatti- ja luokkasidonnaisia.¹⁰¹ Yksilöt eivät kuulu vain yhteen ryhmään, tunneyhteisöön vaan samanaikaisesti useisiin erilaisiin tunneyhteisöihin, kuten perheeseen tai seurankuntaan. Jaetussa tunneyhteisössä he ymmärtävät toistensa tunnekielen. Vaikka emme pysty tekemään eroa todellisen koetun tunteen ja tietyllä tavalla esitetyn tunteen välistä eroa, pystymme jaetussa tunneyhteisössä ymmärtämään, mitä tunteella halutaan viestiä.¹⁰²

Eurooppalaisen filosofian ja ihmiskuvan mukaan järki ja tunteet on katsottu toistensa vastakohdiksi.¹⁰³ Tunteen ja järjen vastakkaisasettelu on nykyisin jonkin verran muuttunut, sillä yhteiskunnalliseen keskusteluun on noussut esille tunneäly.¹⁰⁴ Tunneäly liittyy omien ja toisten tunteiden tunnistamiseen siten, että tunteiden merkitys kyetään tunnistamaan.

⁹⁸ Haapala 1995, 191-193, 248.

⁹⁹ Siltala 2009, 490.

¹⁰⁰ Takala 1999, 51 - 56.

¹⁰¹ Näre 1999 b, 264 - 268.

¹⁰² Plamper 2010, 252, 258.

¹⁰³ Sihvola 1999, 15.

¹⁰⁴ Wager 1999, 327.

Tunteellisen ilmaisun ja järkevän asiapitoisuuden vastakkain asettelu näkyy myös kirjeissä, joissa korostettiin esitettyjä faktoja tunteiden sijasta. Pääsääntöisesti kantelijat korostivat kirjelmässään asioita ja tapahtumia, aloittaen tapahtumapäivämäärällä ja kuvaten tapahtumia aikajärjestyksessä. Vaatimuksiaan he perustelivat laillisilla oikeuksillaan. Kirjeissä toistuivat sanat *laillisuus*, *oikeudenmukaisuus*, *syöttömyys*, *tapahtuneen laittomuuden korjaaminen* sekä *toimenpiteisiin ryhtyminen*. Koska oikeuskansleri oli ylin laillisuutta valvova viranomainen vaikuttaa luonnolliselta, että kirjeiden lähettäjät vetosivat nimenomaan lakiin ja oikeuteen. Uuden tasavallan kansalaiset näyttävät omaksuneen roolinsa kansalaisina ja oikeusvaltion jäseninä, joilla oli oikeus vedota viranomaisiin ja vaatia heiltä toimenpiteitä kansalaisoikeuksiensa perusteella. Suurimmassa osassa keskiluokan kirjeitä oli nähtävissä aikakautensa kirjoituskäytännön mukaisia fraaseja kuten *nöyrimmästi pyytäen* tai *kunnioittaen anon*, joistakin kirjeistä nämä fraasit oli jätetty kokonaan pois. Näkemykseni mukaan kirjoitetut alamaisuusfraasit kuvaavat pikemminkin aikakauden kirjoituskonventiota, eivät varsinaista nöyryydenkäsitteitä. Näkemykseni perustuu kaikkien oikeuskanslerin virastolle saapuneiden kirjeiden tutkimiseen vuosilta 1919 ja 1920. Kirjeistö sisältää pääosin viranomaisten välistä kirjeenvaihtoa, mutta myös nämä säilyneet yksityishenkilöiden kantelukirjeet.¹⁰⁵

3.2 Keskiluokan kantelukirjeet

Kantelukirjeistä noin 1/3 oli keskiluokkaan laskettavien henkilöiden lähettämiä. Kanteluiden aiheet olivat vaihtelevia ja sisällissota ei ollut niin merkittävässä roolissa kuin työväestöön lukeutuvien kanteluissa. Keskiluokan kanteluissa oli keskeisellä sijalla jonkin asteinen omaisuuden tai aseman menettäminen. Omaisuuden menettäminen oli nähtävissä Neuvosto-Venäjäältä paenneen kultasepän puolison lähettämässä kantelukirjeessä. Tullihallituksen virkailija oli takavarikoinut kultasepän puolison omaisuutta, vedoten siihen, ettei koruista ollut kannettu tullia.¹⁰⁶ Kanteluissa ei aina ollut kyse kantelijan henkilökohtaisesta omaisuudesta. Majakkamestari teki Wiipurin luotsipiirille kantelun siitä, että entinen majakkamestari oli omavaltaisesti ottanut majakkapalveluskunnan käytössä olleen veneen, heidän olleessaan elintarvikkeiden

¹⁰⁵ Oikeuskanslerin virastolle saapuneita kirjeitä on molempina vuosina yli 800 aktia. Yksi asiakirja-akti sisältää yhdestä jopa kymmeneen erilaisia kirjeitä ja selvityksiä.

¹⁰⁶ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:4, DN 725/148/1919.

hakumatkalla.¹⁰⁷ Yhteiskunnallista huolta kantoi Porin kunnallinen elintarvikelautakunta, joka kanteli Elinkeinoministeriön asettamasta sokerin hinnasta, jonka he kirjoittivat lähennelleen 600–800 prosentin myyntivoittoa. Elintarvikelautakunta katsoi joutuvansa moraalisesti ala-arvoiseksi ja syylliseksi rikolliseen kauppavoiton kiskomiseen, josta he joutuivat asettamaan kauppiaita syytteeseen, vaikkei kauppiaiden harjoittama kohtuuttoman liikevoiton tavoittelu ollut kuin murto-osa valtion harjoittamasta riistosta.¹⁰⁸ Porin elintarvikelautakunnan jäsenet olivat valmiita jopa luopumaan tehtävistään, jonka he kokivat arvomaailmansa vastaisiksi.

Kaiken tämän johdosta pyydämme kunnioittavimmin ryhtymään senlaisiin toimenpiteisiin, kuin asianhaarat mahdollisesti aiheutta antavat sekä, että sokerin hinta edelleenkin pysytettäisiin kohtuuden ja ihmisyyden rajojen sisäpuolella, koska muussa tapauksessa olemme pakoitettut kohtuuden ja oikeudentunnon vaatimuksesta jättämään paikkamme asianomaisten käytettäväksi.¹⁰⁹

Pertti Haapalan näkemyksen mukaan ensimmäisen maailmansodan aikana yhteiskunnallinen moraalit heikkeni ja johti sisällissodan aikana lain ja järjestyksen halveksuntaan.¹¹⁰ Kaikkien moraalit ei kuitenkaan pettänyt kriisiaikojen väkivallasta, riistosta ja turvattomuudesta huolimatta.

Ennen sisällissodan aikaista taistelua hallintovallasta oli Suomessa käyty taistelu kielikysymyksestä. Ruotsin kieli oli hävinnyt kielitaistelun suomen kielelle 1910-luvulla hallinto- ja koulukielenä.¹¹¹ Tämä oli nähtävissä myös siinä, että ruotsiksi oli kirjoittanut vain kaksi kantelijaa. Helsinkiläinen rakennusmestari oli esittänyt huolensa valtionverolautakuntaa koskevan uudistuksen johdosta, kun säädettiin ensimmäinen pysyvä progressiivinen tulo- ja varallisuusvero.¹¹² Toinen ruotsin kielellä kirjoittanut kantelija oli osoittanut kantelunsa Suomen tasavallan presidentille¹¹³, jonka siviilikanslia

¹⁰⁷ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:4, DN 714/146/1919.

¹⁰⁸ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN 614/127/1919.

¹⁰⁹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN 614/127/1919.

¹¹⁰ Haapala 1995, 262.

¹¹¹ Haapala 1995, 124.

¹¹² Myöhänen 2000, 25.

¹¹³ Tiihonen 1999, 25-27. Suomen hallitusmuoto vahvistettiin 17.7.1919. Hallitusmuodon vahvistamiseen saakka valtion johdossa toimi eduskunnan valitsema valtionhoitaja.

oli kääntänyt kirjelmän oikeuskanslerin käsiteltäväksi. Postiasiamies oli huolestunut kirkkoherran käytöksestä, jota hän kuvailee seuraavasti:

Kuinka voisimme luottaa sellaisen pastorin saarnaan, joka nauttii varastetusta tavarasta. Muutoinkin hän herättää pelkoa paikkakunnalla. Kansannousun aikana hän käyttäytyi hyvin brutaalisti, usein kiväärin kanssa. Täällä oli rauhallista kansannousun aikana. Nykyisin hän esiintyy usein sotilasuniformussa. Sitäpaitsi hän vierailee naisystävänsä kanssa melkein kaikissa tanssilaisuuksissa ja osallistuu joihinkin kappaleisiin.¹¹⁴

Postiasiamiehen kantelu osoittaa, etteivät ainoastaan väkivaltaiset teot herättäneet pelkoa ja pahennusta. Myös yhteiskunnallisesta asemasta poikkeava käyttäytyminen saattoi johtaa kantelun kohteeksi joutumiseen.

Kantelukirjeissään keskiluokka vaikuttaa vältelleen voimakkaita tunteenilmaisuja. Vain muutamassa kirjeessä kuvataan tunteita voimakkaasti. Tunteitaan voimakkaasti kuvaava viipurilainen liikemies oli joutunut pidätetyksi helmikuussa 1918 ja häntä oli pidetty vangittuna ja epä tietoisena siitä, mistä häntä tultiin syyttämään.

Vieläpä jälestäpäinkin muistellessani kaikkea sitä, minkä näin syyttömästi jouduin kärsimään, olen syvästi loukkaantunut ei ainoastaan sen takia, että vapauteni kadottaminen kesti kauemmin kuin ne muutamat tunnit, joiden kuluessa kuulustelu asiasta olisi vaikeudetta voitu toimittaa, mutta myöskin siksi, että olen joutunut jonkin sellaisen salaperäisen laitoksen käsiteltäväksi, joka ei edes ilmoittanut minulle mistään laillisista erikoisvaltuuksistaan.¹¹⁵

Toinen voimakkaasti tunteitaan kuvannut kantelija koki kärsimänsä vainon olleen *sietämätöntä* ja hän oli joutunut kärsimään *ennenkuulumattoman julkeasta oikeusloukkauksesta*. Kantelijan kirjelmän mukaan hänen *päätään käytettiin*

¹¹⁴ Huru kunna lita på en sådan prästpredikan, som njuter af stulen vara. Annars är han allas skräck på orten. Upprorstiden uppträdande han mycket brutalt, oftast med gevär. Här var lugnt upprorstiden. Numera uppträder han ofta i militär uniform. Dessutom besöker han nästan varje danstillställning med sin fröka och deltagar i något nummer. KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 4, DN 707/144/1919.

¹¹⁵ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:1, DN 182/41 1919.

langattomana puhelimena tai puhelinkeskuksena. Siksi hän ei nähnyt muuta mahdollisuutta kuin kirjoittaa oikeuskanslerille.¹¹⁶

Näinollen siis jätettynä vaille jokaiselle Suomen kansalaiselle taattua oikeusturvaa ja koska valittamani epäkohta milt'ei entistäänkin räikeämpänä yhä vieläkin jatkuu, täydyn täten, samalla kun pyydän huomioonottamaan kaikkien tähän liitettyjen asiakirjojen sisällön, tuon sisällön ynnä ylläkerrotun nojalla, kunnioittavimmin anoa OIKEUSKANSLERIN toimenpidettä siihen suuntaan.¹¹⁷

Kantelija oli kirjelmässään vaatimuksiensa tueksi tuonut esille ne toimenpiteet, joihin hän oli aiemmin itse ryhtynyt. Hän kertoi käyneensä Helsingin poliisimestarin luona ja jättäneensä valituskirjelmänsä sinne. Koska asiasta ei ollut mitään kuulunut, oli hän mennyt tiedustelemaan asian etenemistä, jolloin oli selvinnyt, että asiapaperit olivat poliisilaitoksella kadonneet. Oikeuskanslerille laatimassaan koneella kirjoitetussa kirjelmässä kantelija oli käyttänyt vaatimuksiensa painottamiseen lukuisia tekstuaalisia keinoja, kuten esimerkiksi isoja kirjaimia ja tekstin harventamista.

Virastaan erotettu oululainen lennätinreviisori piti erottamisensa syytä *omituisena*, sillä hänet oli erotettu virastaan asevelvollisuuden suorittamisen takia. Lennätinreviisori vetosi siihen, että asevelvollisuuden suorittaminen kuului nykyaikana kansalaisvelvollisuuksiin. Hän kertoi myös osallistuneensa vapaustaisteluun haavoittuen Tampereen edustalla. Vapaustaisteluun osallistumisesta hän kertoi saaneensa vapaudenmitalin. Lennätinreviisori oli liittänyt kirjeeseensä myös entisen esimiehensä todistuksen virkatehtäviensä hyvästä hoitamisesta. Oikeuskanslerilta hän vaati *toimenpiteisiin ryhtymistä, jotta saisi laillisessa järjestyksessä saamansa viran takaisin sekä menettämänsä palkan laittoman erottamisensa ajalta.*¹¹⁸

Oikeuskanslerin toimenpidettä vaati myös kansakoulunopettaja, joka ei voinut saada opettajana uutta paikkaa, ennen kuin hänet oli todistettu syyttömäksi. Opettaja oli yritetty surmata matkalla lisäkuulusteluihin ja hänen omaisuuttaan oli ryöstetty. Oikeudenloukkausten aiheuttama tunnekuuhu ja turhautuminen siihen, ettei hän saanut koettua vääryyttä korjatuksi, tuli kirjeessä esille esimerkiksi lauseissa *Viranomaiset joko eivät tottele määräyksiänne, Herra Oikeuskansleri, tahi ovat leväperäisiä ja tällä aikaa*

¹¹⁶ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:2, DN 352/77/1919.

¹¹⁷ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:2, DN 352/77/1919.

¹¹⁸ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea; 3, DN 410/89 1919.

*saavat syylliset hävittää todistuskappaleita.*¹¹⁹ Opettaja vaikuttaa kokeneen, ettei hänen asiaansa oltu ryhdytty tutkimaan riittävän tarmokkaasti ja hän epäili viranomaisten halua selvittää tapahtunutta.

Kun en opettaja-urallani voi saada uutta paikkaa ennen kuin syyttömyyteni on tullut ilmi ja kun kunnioitus oikeutta ja itseänikin kohtaan sitä vaatii, anon kunnioittaen että Herra Oikeuskansleri ryhtyisi sellaisiin virkatoimenpiteisiin että ne johtaisivat johonkin tuloksiin eikä asia jäisi vuosimääräksi virastoissa virumaan, sillä vitkastelulla, pitkälläkin ei tätä asiaa tapeta, sitä seurataan mielenkiinnolla ei niinvastaan koti -, vaan myös ulkomaillakin.¹²⁰

Paikkansa menettänyt opettaja on tuonut kirjeessään esille, ettei hän luottanut viranomaisten haluun ja kykyyn saada asialleen mieleistä ratkaisua kohtuullisessa ajassa. Kansakoulun opettaja ilmaisi kirjeessään, ettei hän ollut valmis antamaan periksi asian pitkittämisen uhalla. Hän vaikuttaa tienneen, että nuoren tasavallan tilannetta seurattiin ulkomailla. Suomelle oli tärkeää näyttäytyä vakaana oikeusvaltiona, jotta saisi ulkovaltojen tunnustuksen itsenäisenä demokraattisena oikeusvaltiona.¹²¹

Voimattomuutta ja turhautumista viranomaisten edessä koki myös Kälviällä syntynyt metsänhoitaja, joka oli joutunut Rauman sekä Pirkkalan kutsuntatoimistojen ja lisäksi Hämeen läänintoimiston pompoteltavaksi asevelvollisuuden suorittamisesta. Metsänhoitaja oli turhaan yrittänyt saada vapautusta hänen näkemyksensä mukaan laittomasti määrätystä asepalveluksesta. Metsänhoitaja oli käyttänyt kantelukirjelmänsä laatimisessa apunaan hovioikeuden auskultanttia, joka tulee hyvin esille tarkkoihin lakipykäliin vetoamisessa.

Koska minä, joka olen syntynyt 1894, en kuitenkaan, kuten 8 päivänä helmik. 1919 annetun väliaikaisen asevelvollisuuslain 3 §:stä ja samana päivänä sanotun lain voimaannemisesta annetun lain 1 §:stä verrattuna ensimainitun lain 66 §:ään sekä 26 päivänä helmikuuta samana vuonna julkaistun soveltamisasetuksen vastaavista säännöksistä, 2 luvun 1, 12 luvun 1 sekä 2 luvun 2 ja 24 §§:stä selviää, enää huhtikuussa 1919 ollut kutsuntavelvollinen, ei minua olisi saanut määrätä vakinaiseen

¹¹⁹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:1, DN 7/3/1919.

¹²⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 1, DN 7/3 1919.

¹²¹ Kekkonen 1998, 65.

palvelukseen, vaan olisi minut ollut kotiutettava väliaikaisen asevelvollisuuslain voimaantulon jälkeen annetun lain 2 §:n 4 momentin sekä soveltamisasetuksen 12 luvun 3 §:n säännöksiä noudattaen.¹²²

Metsänhoitaja oli yrittänyt saada anomustaan läpi oman patteristonsa päällikön kautta Sotaministeriöön, mutta päällikkö oli kieltäytynyt anomuksen eteenpäin viemisestä.

Siten on osoittautunut, jollei aivan mahdottomaksi niin ainakin käytännöllisesti katsoen kerrassaan tarkoituksettomaksi ja hyödyttömäksi komennustietä anomukseni lähettämällä koettaa päästä oikeuksiini.¹²³

Keskiluokka toimi suunnan näyttäjänä siirryttäessä käsin kirjoittamisesta kirjoituskoneen käyttämiseen. Kaikista vuoden 1919 säilyneistä kantelukirjeistä 30 % oli koneella kirjoitettuja ja keskiluokkaan lukeutuvista kantelijoista lähes puolet oli käyttänyt kantelukirjeensä laadinnassa kirjoituskonetta.¹²⁴ Oikeuskanslerille vuonna 1919 saapuneet säilyneet kantelukirjeet kuvastavat 1900-luvun alkupuolen tilannetta, jolloin käsin kirjoittaminen oli vallitsevaa, vaikka kirjoituskoneella oli jo pitkä historia.¹²⁵ Käydessäni läpi vuoden 1919 kirjeaineistoa havaitsin, että hyvin monet viranomaiset olivat laatineet kirjeensä ja muut selvityksensä käsin kirjoittamalla. Vuosi 1919 kuuluu vielä aikakauteen, jolloin yksityishenkilöt kirjoittivat kirjeensä pääosin käsin ja myös viranomaiset usein laativat kirjeensä, kuten myös pöytäkirjansa käsin foliokokoisille¹²⁶ nelisivuisille arkeille.

Kanteluista nousivat esille kirjoitusajankohtanaan ajankohtaiset asiat. Kaksi säilynyttä kantelukirjettä liittyi asevelvollisuuden suorittamiseen. Asevelvollisuus oli uusi asia ja se aiheutti hämmennystä niin viranomaisissa, työnantajissa sekä asevelvollisissakin. Suomen oma sotaväki oli lakkautettu 1903 ja sisällissodan jälkeen helmikuussa 1919 väliaikainen laki asevelvollisuuden suorittamisesta oli uusi.¹²⁷ Uuden lain tulkinnasta ei ollut vakiintuneita käytäntöjä sekä menettelytapoja, miten olisi tullut toimia. Progressiivisesta varallisuusverotuksesta kannellut rakennusmestari halusi kiinnittää huomiota yhteiskunnalliseen epäkohtaan, uuteen verotusmuotoon, jonka hän koki tuovan

¹²² KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:4, 645/133/1919.

¹²³ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:4, 645/133/1919.

¹²⁴ Keskiluokkaan lukeutuvien kirjeitä yhteensä 17 kpl, joista 8 kirjettä on kirjoitettu kirjoituskoneella. Kaikista säilyneistä 45 kantelukirjeestä 34 oli laadittu käsin ja 11 koneella.

¹²⁵ Kirjoituskoneen keksi englantilainen Henry Miller 1714. Suomeen kirjoituskoneita ryhdyttiin tuomaan 1870-luvulla. Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen 2011, 272.

¹²⁶ Foliokoko on 380 x 260 mm eli korkeampi kuin A4 arkki.

¹²⁷ Numminen 1999, 43.

tullessaan epävarmuutta ja epäoikeudenmukaisuutta. Postiasiamies puolestaan kuvaili kokeneensa, ettei kirkkoherran käytös ollut sosiaalisesti ja moraalisesti hyväksyttävää ja hän halusi tuoda sen viranomaisten tietoon. Nuoren tasavallan alkuvuosina yhteisön sosiaalinen paine aseman mukaiseen käytökseen oli vahvempaa kuin nyt, 100 vuotta myöhemmin. Ihmisiltä odotettiin asemansa mukaista käytöstä, oikeanlaista pukeutumista ja mielipiteitä.

Norbert Eliaksen vuonna 1939 julkituoma, Eliaksen paradigmaksi nimetty väite ihmiskunnan sivilisaatioprosessista, keskiajan impulsiivisten lasten kesyttämisestä on kumottu, mutta se ei tarkoita tunteiden muuttumattomuutta. Tunteet ja tunneilmaisu muuttuvat aikojen saatossa, jolloin aluksi uutena tyylinä tunnetuksi tulleesta tunneilmaisusta tulee vähitellen laajalle levittänyt vallitseva sääntö.¹²⁸ Opimme tunneyhteisössämme oikeanlaisen käyttäytymisen ja hyväksytyt mallit tunteiden ilmaisemiseen. Kirkkoherran osallistuminen naisystävänsä kanssa tansseihin ei ollut 100 vuotta sitten hyväksyttävää. Omana aikanamme se ei herättäisi laajemmalti kantelun arvoista paheksuntaa.

Kieltolain voimaantulo vuoden 1919 kesällä aiheutti myös levottomuuksia. Viinapannujen etsinnästä tuli suojeluskunnille yleinen tehtävä, vaikka poliiseille kuuluvana tehtävänä heidän ei olisi tarvinnut siihen osallistua. Kieltolaki lisäsi humalahakuista alkoholin juomista ja aiheutti levottomuuksia. Suojeluskuntalaiset katsoivat viinapannujen hävittämisen olevan kansalaisten moraalinvalvontaa, jota he kokivat myös velvollisuudekseen valvoa.¹²⁹ Kieltolakiin liittyviä kantelukirjeitä ei ole vuoden 1919 säilyneessä kirjeistössä. Kieltolakiin liittyvien kanteluiden aika tuli vasta myöhemmin. Ensimmäiset säilyneet kieltolakiin liittyvät kantelukirjeet ovat vuodelta 1920.¹³⁰

Keskiluokan lähettämissä kantelukirjeissä korostuvat tapahtumat ajankohtineen. Kahdessa¹³¹ säilyneessä kirjeessä viitataan oikeudenloukkauksessa suoraan lakipykäliin. Kolmessa¹³² keskiluokan kantelukirjeessä kuvattiin epäoikeudenmukaisuuden tai laittomuuden aiheuttaneen syvää loukkaantumista tai julkeaa loukkausta. Loukkaantumisen tunnetta ei löydy työväestöön lukeutuneiden kantelijoiden kirjeistä.

¹²⁸ Plamper 2010, 238, 243, 250-251.

¹²⁹ Tikka 2018 b, 111 – 113.

¹³⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto, saapuneet kirjeet Ea-sarja, 1920.

¹³¹ kts Ea: 5, DN 434/94/ 1919 ja Ea: 4, DN 645/133/1919.

¹³² kts Ea:1, DN182/141/1919, Ea:2, DN352/77/1919, Ea:4, DN725/148/1919.

Loukkaantumisen tunne vaikuttaa siten kuuluneen keskiluokan tunnesanastoon. Keskiluokka käytti kirjeissään sanontoja kunnioituksella tai nöyryydellä. Nöyryys ei ollut varattuna vain työväestön tai naisten tunneilmaisuun. Useimmissa kirjelmissä kuvataan tapahtumien aiheuttaneen tunteen epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Kantelijat olivat kokeneet tulleen oikeudenloukkauksen uhreiksi määrittelemättä tarkemmin, mitä lakia tai käytäntöä vastaan oli rikottu. Moni kuvasi kokeneensa kohtuuttomuutta. Kuten esimerkiksi kohtuuttoman kauan odottamista tai epätietoisuutta. Kantelijat kokivat, etteivät oikeus ja kohtuus olleet toteutuneet heidän kohdallaan ja he eivät itse saaneet tapahtumia korjatuiksi. He ilmaisivat, että heillä oli oikeus vaatia ja tulla oikeudenmukaisesti kohdelluiksi, että heillä oli oikeus vaatia suojelua laittomuuksia vastaan. He vaikuttavat kokeneensa elävänsä oikeusvaltiossa, jossa kansalaisten mielivaltainen kohtelu ei ollut sallittua. Jos paikallinen viranomainen ei toiminut oikeudenmukaisesti tai esiintynyt tomissaan tarmokkaana ja luotettavana, heillä oli mahdollisuus vaatia oikeuksiaan ylemmältä viranomaiselta.

3.3 Työväestön kantelukirjeet

Yli puolet eli 26 kappaletta vuoden 1919 säilyneistä kantelukirjeistä oli työväestöön lukeutuvien henkilöiden lähettämiä. Kanteluista yli puolet liittyi sisällissotaan ja muiden kanteluiden syyt vaihtelivat luvattomasta rajanylittämisestä sotilaskarkuruuteen. Oikeuskansleri totesi vuoden 1919 vuosikertomuksessaan, että ajanjaksolle olivat tyypillisiä kantelut oikeudenloukkauksista ja väkivaltaisuuksista kapinaan osallisia vastaan. Kapinan aikana oli murhattu, riistetty omaisuutta ja vangittu tutkimatta oikeudessa. Kanteluissa oli vaadittu rangaistuksia ja korvausvaatimuksia sekä vapautteen pääsyä. Toisinaan vaadittu selvitystä kadonneiden kohtalosta henkivakuutuksen maksamista varten.¹³³

Juupajokelainen leski kääntyi oikeuskanslerin puoleen vaatiessaan laillisia toimenpiteitä miehensä murhan johdosta. Leski kirjoitti, että mies oli vapautettu Tampereen vankileiriltä 9.4.1918. Kotimatalla olleen miehen oli ottanut hoteisiinsa komendanttina toiminut liikemies apulaisensa kanssa ja samana iltana mies oli ammuttu.

Mitkään seikat eivät tässä ole vaikuttimena, jotka voisivat poistaa ilmeisen murhan tapahtuneen. Siitä huolimatta ei ole minulla toivoa saada asioita

¹³³ Oikeuskanslerin vuosikertomus 1919, 1920, 7.

oikeudelliseen ja tarmokkaaseen tutkintaan paikallisten viranomaisten toimenpiteestä, sillä tuon luontoisia asioita ei tahdota helposti myöntää rikokseksi. Olen sen tähden pakoitettu kääntymään Herra Oikeuskanslerin puoleen nöyrällä anomuksella, että edellä kerrotussa suhteessa ryhdyttäisiin niihin laillisiin toimenpiteisiin joihinka asia aiheuttaa.¹³⁴

Kirjelmänsä liitteeksi leski oli laittanut oman sekä edesmenneen miehensä mainekirjat eli papintodistukset sekä muutamia muita papintodistuksia, jotka tukivat lesken mainetta nuhteettomana kansalaisena ja hänen asiansa oikeellisuutta. Leski ei luottanut paikallisiin viranomaisiin. Epäluottamus paikallisiin viranomaisiin tuli esille myös useassa muussa kirjelmässä.¹³⁵ Punaiset tunsivat ylipäättään epäluottamusta oikeuslaitosta kohtaan sisällissodan jälkeen ja kritisoivat sitä puolueellisuudesta.¹³⁶ Työväenlehdistö toi esille huolensa, että maaseudulla nimismiehet olivat voimattomia suojeluskuntalaisia vastaan. Poliiseja oli sisällissodan jälkeen niukasti ja resurssien puutteen vuoksi yhteiskuntarauhan ylläpitäminen oli lähes mahdotonta. Nimismiehiä ja poliiseja oli surmattu sisällissodan aikana. Myös poliisilaitoksen aseita oli takavarikoitu. Suojeluskuntalaiset olivat surmanneet epäilyttäviä poliiseja ja osa poliiseista oli erotettu epäluottamuksen takia. Poliisit joutuivat niukkojen resurssien takia turvautumaan suojeluskuntien apuun poliittisissa tehtävissään liki 700 kertaa vuosina 1919 ja 1920. Poliiseja syytettiin myös laiskoiksi ja heidän katsottiin vitkastelevan toimenpiteisiin ryhtymisessään. Suojeluskuntia ei voitu käyttää poliisitehtäviin kuitenkaan loputtomiin. Sisäministeriö antoi maaherroille määräyksen välttää virka-avun pyytämistä suojeluskunnilta, kun poliisien määrä alkoi vahvistua 1920-luvulle tultaessa. Tarkoitus oli pyrkiä erottamaan siviilipuolen eli poliisien tehtävät armeijan tehtävistä.¹³⁷

Juupajokelainen leski toi kirjelmässään esille tapahtuneen murhan, oikeudenloukkauksen ja epäluottamuksensa paikallisia viranomaisia kohtaan. Hän ei kirjoittanut surustaan ja murheestaan menettäessään oletettavasti pitkäaikaisen puolisonsa.¹³⁸ Hän ei kuvannut vihaansa, katkeruuttaan tai puutteeseen ja yksinäisyyteen joutumistaan. Menetyksen henkilökohtaiseen puoleen ei kirjeessä kajottu, ainoastaan vaadittiin laillista tutkintaa. Henkilökohtaiset murheet ja katkeruus vääryyttä kohtaan ilmaistiin muualla, oman

¹³⁴ KA, Oikeuskanslerin virasto Ea: 3, 463/99/1919.

¹³⁵ Epäluottamus paikallisiin viranomaisiin kts. myös esim. 325/71/1919 ja 464/100/1919.

¹³⁶ Tikka 2018 a, 326.

¹³⁷ Tikka 2018 b, 23, 44- 45, 54-86.

¹³⁸ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:3, DN 463/99/1919 liitteenä papinkirjat, kantelija syntynyt vuonna 1871 ja surmansa saanut aviomies vuonna 1870.

yhteisön parissa sekä punaleskien ja orpojen muisteluperinteessä. Työväestöön kuuluneet kansalaiset olivat osallistuneet sisällissotaan pääsääntöisesti punaisten puolella ja he olivat ammatiltaan teollisuustyöläisiä tai käsityöläisiä kuten suutareita ja räätäleitä.¹³⁹ Hävinnyt osapuoli oli menettänyt enemmän ja joutunut alisteiseen asemaan. Tämä selittää sen että, kanteluistakin suurin osa liittyi sisällissotaan.¹⁴⁰ Koko Suomen työväestö ei silti ollut osallistunut sotaan ja sisällissotaa voidaan pitää jopa eteläisen Suomen sotana.¹⁴¹ Kiivaita taisteluita käytiin silti myös muualla, erityisesti tehdaspaikkakunnilla. Itäisessä Suomessa näin tapahtui esimerkiksi Varkaudessa.¹⁴² Työväestön säilyneistä kantelukirjeistä 14 on vankien lähettämiä. Vankeusrangaistuksen syynä oli useimmiten valtiopetos¹⁴³ tai maanpetos¹⁴⁴. Vangit tekivät runsaasti kanteluja oikeuskanslerille, tämän oikeuskansleri toi esille vuoden 1920 vuosikertomuksessaan.

Näyttää melkein siltä kuin vankien keskuudessa yhä enemmän pääsisi vallalle sellainen käsitys, että oikeuskanslerin virasto on oikeusaste, johon voidaan vedota vielä sittenkuin turhaan on käytetty kaikkia muita keinoja.¹⁴⁵

Säilyneistä kantelukirjeistä yhdeksän liittyi sisällissotaan ja muut tuomioiden pituuteen ja muihin vangitsemiseen liittyviin seikkoihin. Lähes kaikissa kirjeissä esitettiin huoli siitä, että heidät oli vangittu ja heidän asiaansa ei oltu tutkittu. Tutkimatta jättäminen ja epä tietoisuudessa eläminen korostuivat kirjeissä. Kirjeistä nousi esille vaatimus saada tietää syy, miksi oli vangittu ja mistä tultiin syyttämään? Useissa kirjeissä oli vedottu kansalaisvapauteen tai kansalaisoikeuksiin, ja erityisesti lain ja laillisuuden vaatimukset olivat keskeisellä sijalla vankien kirjeissä. Vankilan kaavakkeelle kirjoitetussa kirjeessä, joka oli alun perin osoitettu Suomen valtionhoitajalle aloitti vanki numero 2331 anomuksensa seuraavasti:

¹³⁹ Tikka 2018 a, 329.

¹⁴⁰ Työläisten kanteluista 14/25 liittyi sisällissotaan. Keskiluokan kanteluista t 30 % eli 6/18 kantelusta.

¹⁴¹ Haapala 1995, 91.

¹⁴² Tikka 2018a, 232-233.

¹⁴³ Valtiopetoksessa kyseessä on valtion sisäiseen valtajärjestelmään kohdistuva hyökkäys. Kekkonen 287, 2017.

¹⁴⁴ Maanpetoksessa kyseessä on liittoutuminen vieraan valtion kanssa, joko sotilaallisesti tai diplomaattisesti. Maanpetosta pidetään tuomittavampana kuin valtiopetosta. Kekkonen 2017, 287.

¹⁴⁵ Oikeuskanslerin vuosikertomus 1920, 1921, 11. Oikeuskanslerille saapui 1920 yhteensä 135 kpl vankien tekemiä kantelukirjeitä, joista 125 kpl hylättiin koska kantelukirjoituksessa oli vain toistettu sitä, mitä tuomioistuimessa oli jo käsitelty, ei tuotu esille uusia perusteita.

Nöyrimmästi alamaisella kunnioituksella pyytää allekirjoittanut saada luvan valittaa seuraavaa, Suomen todelliselle K.K. Herra Valtionhoitajalle, Kenraali Mannerheimille!¹⁴⁶

Vankia oli pidetty Helsingin lääninvankilassa lähes 12 viikkoa ilman kuulusteluja. Vankia oli syytetty osallistumisesta johtavassa asemassa punakapinaan, Syyttömyyttään vakuuttaen vanki oli valmis toimittamaan erilaisia vapautus- ja matkustusdokumentteja, jotka osoittaisivat, ettei hän ole voinut olla kyseisinä ajankohtina Helsingissä johtamassa kapinaa. Vanki perusteli anomuksensa rehellisillä elintavoillaan, suojeluskuntaan kuulumisellaan sekä sillä, ettei hän ollut kuulunut edes työväenyhdistykseen.

Nöyrimmästi alamaisella kunnioituksella jää allekirjoitettu odottamaan asialleen suotuisaa päätöstä, toivossa, että Valkoisen Suomen todellinen K.K. Herra johtaja ja Valtioneuvos saatuaan asiasta tiedon, ei kauvemmin enää sallinen, suojeluskunnan jäsenen virheellisen mielivaltaista ja syytöntä loukkausta.¹⁴⁷

Kantelija vaikuttaa kokeneen, että suojeluskunnan jäsenyys takaisi hänelle oikeudensuojan. Valkoinen Suomi oli voittanut ja siksi valkoisen Suomen puolustajien tuli saada osakseen oikeudenmukaista ja arvokasta kohtelua. Mielivaltaisuus ja oikeudenloukkaukset oli varattu hävinneille, vallankumousta yrittäneille punavangeille.

Kaksi väärennöksestä tuomittua Viipurin pakkotyölaitokseen sijoitettua vankia olivat kääntyneet II Jääkärirykmentin Esikunnan puoleen ja anoneet tuomion lieventämistä. Vangit kirjoittivat katuvansa katkerasti rikostaan ja kärsineensä mitä raskainta ja kiduttavinta olotilaa ensin sotilasarestissa ja sen jälkeen pakkotyölaitoksessa. He olivat kärsineet raittiin ilman sekä liikunnan puutteesta. Kärsimystä oli aiheuttanut myös likaisuus, sillä he eivät olleet saaneet puhtaita vaatteita ja he eivät olleet päässeet kuin kaksi kertaa peseytymään.¹⁴⁸

¹⁴⁶ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 1, DN 47/11 1919.

¹⁴⁷ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 1, DN 47/11/1919. Tulkitsen loukkauksen oikeuden loukkaukseksi, en loukkaantumisen tunteeaksi.

¹⁴⁸ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:2, DN 252/56/1919.

Yli yhdeksän kuukautta tutkimusvankina istunut kapinaan osallistumisesta epäilty irtolainen¹⁴⁹ kanteli siitä, ettei hänelle oltu suotu edes tilaisuutta osoittaa syyttömyyttään.

Mielestäni on minun vangittuna pitämiseen sitä vähemmän syytä, kun en ole kapinaan osaaottanut. Menin päinvastoin Helsingistä pakoon, jottei minua pakolla otettaisi punakaartiin, Nurmijärvellä tosin minut väkisin yhden kuukauden ajaksi otettiin punakaartiin, mutta voin kahden todistajan todistuksella näyttää, että minut väkipakolla kaartiin otettiin.¹⁵⁰

Punakaartiin liittymistä ajoi sosiaalisen pakon lisäksi mahdollisuus ansaita päivärahaa ja elintarvikkeita. Myös mahdollisuus päästä osalliseksi takavarikoidusta omaisuudesta toimi yhtenä houkuttimena.¹⁵¹ Köyhyys, nälkä ja huono-osaisuus saivat ihmiset tarttumaan mahdollisuuteen väkivallan avulla parantaa omia mahdollisuuksiaan. Köyhyys aiheutti häpeää ja se oli rasite yhteiskunnallisissa suhteissa kuten koulussa, työpaikoissa ja köyhäinavussa. Talollisten myöntämän köyhäinavun vastapainoksi he odottivat avustettavilta nöyryyttä. Työläiset eivät olisi halunneet taipua, vaan vaativat tasa-arvoa.¹⁵²

Kapinaan osallistumisesta syytettiin myös helsinkiläistä räätälintyöntekijää, joka oli istunut jo kolme kuukautta tutkintavankeudessa ilman tutkintaa.

Asiani näin ollen en voi muuta kuin kääntyä teidän puoleenne toivossa että tulis alustava tutkimus, joka johtaisi päätöksen laadintaan. Sillä olen oikeutettu vapaasti työ ja muilla luvallisilla ansioilla toimimaan Suomessa, koska en ole yhteiskunnalle milläänlailla turmiota aikaan saattanut en ole kuulunut punakaartiin enkä ole millään muotoa aikaan saattanut kapinallista toimintaa.¹⁵³

Työväestön, irtolaisten ja muun tilattoman väestön voisi ajatella olleen yhteiskunnassa kaikkein heikoimmassa asemassa, passiivisia uhreja.¹⁵⁴ Tutkittaessa alistettujen ihmisten

¹⁴⁹ Häkkinen 2015, 28. Vuoden 1883 asetuksen mukaan irtolainen oli työntekoon kykenevä henkilö, joka ei elänyt omista varoistaan tai toisen huolenpidon esim. vaivashoidon kautta.

Ulkopaikkakuntalainen irtolainen kuljeskeli työttömänä kotikuntansa ulkopuolella vailla oikeaa asuntoa ja harjoitti siveetöntä ja säädytöntä elämää.

¹⁵⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 4, DN 586/123/1919.

¹⁵¹ Tikka 2018 a, 365.

¹⁵² Aatsinki 2019, 310, 325-331.

¹⁵³ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 4, DN 634/131/1919.

¹⁵⁴ Eilola 2017, 224.

historiaa on aineistosta voitu käyttää nimitystä *sorron arkistot*.¹⁵⁵ Tutkimuksessa käyttämäni lähdeaineisto on vallanpitäjän, oikeuskanslerin arkistonmuodostajana tuottamaa aineistoa, joka viranomaisluonteensa ja asemansa takia ohjasi kantelijoita kuuliaisuuteen ja nöyryyteen. Vallanpitäjillä on ja on ollut tapahtuma-aikanaan omat tavoitteensa ja pyrkimyksensä, jotka eivät olleet hallintoalamaisten kanssa yhteisiä.¹⁵⁶ Kantelukirjeet kuitenkin osoittavat, että myös alisteisessa asemassa olevat ihmiset hakivat oikeutta, he olivat aktiivisia toimijoita omien mahdollisuuksien rajoissa. Kaikki kanteluita tehneet eivät eläneet yhteiskunnan marginaalissa tai olleet oman yhteiskuntaluokkansa takia sorrettuja. Hyvässäkin yhteiskunnallisessa asemassa ollut yksilö oli saattanut kokea yksittäisen oikeudenloukkauksen, joka ei suistanut hänen koko elämänsä alistettuun asemaan. Vaatimuksien tueksi kantelijat toisinaan liittivät erilaisia todistuksia kuten papinkirjoja. Oikeudenloukkauksen kokijat vaikuttavat käyttäneen todistuksia eetoksensa eli uskottavuutensa ja moraalisen luonteensa osoittamiseen.¹⁵⁷ Menneisyyden vallankäyttö, sosiaaliset erot tulevat näkyviksi sanoissa ja teoissa.¹⁵⁸ Kirjeissä sosiaaliset erot ovat nähtävissä anojan nöyrytyksessä ja avun pyytämässä hierarkkisesti ylemmältä taholta. Kirjeiden alamainen tyyli on ajankohtansa kirjoituskonvention mukainen ja sitä ei voi tulkita oman aikamme käytäntöjen mukaisesti. Vaikka kirjeissä toistuvat sanat *nöyrytyminen, kunnioittaminen, suosiollisuus ja alamaisuus*, ovat ne toisinaan kirjoitettu myös pilke silmäkulmassa, kuten on nähtävissä viilaajana työskennelleen kuritushuonevangin kirjeestä.

Kuten myötäliitetystä papinkirjan jäljennöksestä selviää, olisin minä sen mukaan kuollut kesäkuun 13 päivänä 1918 ja vielä kuolleena seuraavan maaliskuun 25 päivänä tuomittu elinkautiseen kuritushuonerangaistukseen. Kun nämä merkinnät eivät ole totuuden mukaisia ja niin ollen aiheettomasti rasittavat minun papinkirjaani, niin saan nöyrimmästi anoa, että oikeuskanslerinvirasto suosiollisesti tahtoisi ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, että ne tulisivat kirkonkirjoista minun kohdaltani poistetuiksi.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Peltonen 2007, 12.

¹⁵⁶ Frigren 2017, 44.

¹⁵⁷ Ahlbäck 2019, 252.

¹⁵⁸ Peltonen 2007, 76.

¹⁵⁹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 2, DN 356/78/1919.

Vangit olivat kirjoittaneet pääasiassa kirjeensä itse, mutta neljässä kirjeessä on käytetty avustajaa.¹⁶⁰ Avustajaan saatettiin turvautua lukuisista erilaisista syistä, mutta katson, että siihen oli ollut pääasiassa kaksi syytä. Ensinnäkin ne, jotka osasivat itse kirjoittaa, halusivat lainopillista apua kantelukirjeen sisällön suhteen ja ne, jotka olivat kirjoitustaidottomia tai heidän kirjallinen ilmaisunsa oli heikkoa, tarvitsivat apua sekä kirjeen laatimiseen, ja mahdollisesti myös sisällön suhteen. Pääpainon oli kuitenkin itse kirjoittamisessa.

Kantelukirjeet tukevat näkemystä kirjoitustaitoisesta kansasta. Oppivelvollisuus säädettiin Suomessa 1920, mutta kansakoulun ansiosta aikuisväestöstä kirjoitustaitoisia oli reilut kaksi kolmasosaa.¹⁶¹ On jopa mahdollista pitää 1910-luvulla aikuisiksi kasvaneita ensimmäisenä koulutettuna sukupolvena Suomessa.¹⁶² Suurin osa kirjoittajista oli kirjoittanut kirjeensä itse hyvällä suomen kielellä. Pienellä osalla kirjoittajista näkyi kuitenkin vaikeuksia kirjallisessa ilmaisussa. Itseoppineilla kirjoittajilla tarkoitetaan sellaisia kirjoittajia, joiden koulutus on ollut hyvin niukkaa tai he ovat jääneet kokonaan vaille koulutusta. Itseoppineen kirjoittajan tai toiselta nimeltään kansankirjoittajan tuntomerkkejä ovat epävakaa oikeinkirjoitus ja murteelliset sanat. Ongelmia on myös välimerkkien sekä pienten ja isojen kirjainten käyttämisessä.¹⁶³ Oikeuskanslerille saapuneissa kirjeissä oli nähtävissä, jos ei kansankirjoittajia, niin ainakin joitakin tottumattomia kirjoittajia. Tottumattomuus tuli esille esimerkiksi siinä, että ammattien nimet kuten työmies tai asianajaja oli kirjoitettu isoilla alkukirjaimilla.¹⁶⁴ Välimerkkien puuttuminen tai niiden satunnainen käyttäminen oli tyypillistä useassa kirjeessä, jotka kantelijat olivat kirjoittaneet itse. Tyypillistä oli myös oikeuskansleriin viitattaessa se, että puhuttelunimi herra oikeuskansleri oli kirjoitettu isoilla alkukirjaimilla. Vaikka tutkimusaineistoni on kirjallista, oli kantelukirjeissä havaittavissa puhunnan kulttuuri. Puhuntoja voi ajatella ajattelua välittäviksi viesteiksi, joissa käsitellään oikeudenkäytön epäoikeudenmukaisuuskokemuksia.¹⁶⁵

Itseoppineelta kirjoittajalta vaikutti myös tutkintovanki, joka oli lähestynyt valtionhoitajaa kirjeellä, koska häntä oli pidetty tutkintavankeudessa jo kolme kuukautta.

¹⁶⁰ Kolme avustajan kirjoittamaa kirjettä on kirjoitettu käsin, jolloin itse kirje ja allekirjoitus on kirjoitettu erilaisella käsialalla. Yksi kirjeistä on kirjoitettu kirjoituskoneella ja teen siitä tein myös päätelmän, että kirjoitettaessa on käytetty avustajaa.

¹⁶¹ Leino-Kaukiainen 2011, 193.

¹⁶² Haapala 1995, 39.

¹⁶³ Keravuori 2011, 172, 183-184.

¹⁶⁴ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 5, DN 817/165/1919.

¹⁶⁵ Ironto 2011, 139.

Valtionhoitajalle osoitettu kirje oli siirretty oikeuskanslerinvirastolle käsiteltäväksi. Vanki oli kirjoittanut itse lääninvankilan lomakkeelle:

Herra Kentraali 9/3 19 minä allekirjoittanut pyytäisin nöyrimmästi jos teidän ylhäisyytenne olis niin hyvä ja ottasitten tämän minun asiani harkittavaksenne minä palvelin Meriväen muonitus osaston vääpelinä ja ne tuomitsivat minun umpi mähkään 5 kuukauten rankastus vankeuteen ja minä tyytyin tuomioon mutta nyt he ovat pitänet minua tutkintolaisena jo kolme kuuta eivätkä anna mitään selvää koko asiasta minulla on 3 alaikäistä lasta ja nyt ne ovat puutteessa ja vaimo on kivuloinen enkä minä voi minnenkään valittaa niin minä pyytäisin jos Herra Kentraali olisi niin hyvä ja tekis jotain tälle asialle, Nöyrin alamaisenne Vääpeli...¹⁶⁶

Vaikuttaa sille, että vääpeli oli kokenut valtionhoitajan, kenraali Mannerheimin helpommin lähestyttävämmäksi henkilöksi kuin oikeuskanslerin. On mahdollista, ettei vangittu vääpeli ollut edes tiennyt oikeuskanslerista, vaan hän oli lähestynyt anomuksellaan valtion ylintä viranhaltijaa, valtionhoitajaa, joka oli tullut koko kansalle tunnetuksi valkoisena kenraalina, jonka oli johtanut voitonpäivän paraattia toukokuussa 1918. Vangittu vääpeli vetosi valtionhoitajaan vaimonsa sairaalloisuudella ja pienten lastensa kärsimyksellä. Hän ei vakuutellut syyttömyyttään tai valittanut vangittuna olemisen olosuhteista. Hän ei esittänyt vaatimuksia itsensä takia, vaan niiden puolesta, jotka olivat hänestä riippuvaisia. Vangit pääsääntöisesti vakuuttivat syyttömyyttään tai olivat muutoin tyytymättömiä asioiden tilaan. Vankien kirjeissä ainoastaan kaksi vankia ilmaisivat katuvansa tekojaan. Poliittisista syistä vangitut kokivat vankilaolosuhteet laittomaksi vallankäytöksi. Hei eivät katsoneet olevansa rikollisia. Työläismoraali oikeutti vastarintaan vallanpitäjiä vastaan.¹⁶⁷

Rajapitäjät Karjalan kannaksen ja Viipurin alueella olivat sisällissodan jälkeen Suomen väkivaltaisimmat alueet. Raja-alue oli julistettu sotatilaan Neuvosto-Venäjää vastaan Tarton rauhaan, loppuvuoteen 1920 asti. Raja-alueella esiintyi salakuljetusta, surmatekoja ja luvatonta rajanylitystä. Salakuljettamista ja rajamiesten lahjustenottamista käsitteli myös 27.3.1919 päivätty kantelukirje.

¹⁶⁶ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 2, DN 235/53/1919.

¹⁶⁷ Metsä-Tokila 2011, 104, 110.

Tulen Suojärveltä ja olen saanut siellä selville, että Kaitajärven kylän kautta, jossa on sotilasvartiosto, menee huomattavat määrät voita, kahvia, tupakkaa ja kangasta sekä vähän viljaakin Venäjälle. Sotilaat lahjotaan.¹⁶⁸

Luvatta rajaa ylittivät salakuljettajat ja Venäjän vallankumousta pakenevat emigrantit. Myös sisällissodan hävinneitä Neuvosto-Venäjälle paenneita punaisia oli alkanut palata takaisin Suomeen.¹⁶⁹ Luvattomasta rajan ylittämisestä pidätetty tutkimusvanki, helsinkiläinen räätäli kirjoitti 19.12.1919 kirjeessään laittomaksi kokemastaan pidätyksestään.

Wiime toukokuun 11 päivänä vangittiin minut Kivennavalla aikomukseni kun oli päästä Pietariin. Sen jälkeen pidettiin minua 4 vuorokautta Terijoella, jonka jälkeen olen ollut pidätettynä sekä Viipurin poliisilaitoksella etsivässä osastossa, että saman kaupungin lääninvankilassa kunnes viime lokakuun 1 päivänä minut tuotiin tänne. Kun ei asiani siitä huolimatta että minua jokapaikassa on kuulusteltu ole vielä kukaan joutunut, oikeudessa käsiteltäväksi nöyrimmästi pyydän Herra Oikeuskanslerin suosiollista toimenpidettä siihen, että minun joka luvallisissa asioissa pyrin Pietariin, asiani viipymättä otettaisiin oikeudelliseen käsittelyyn jotta syyttömänä voisin saada vapauteni.¹⁷⁰

Monet vangit kirjoittivat joutuneensa istumaan tutkintavankeudessa kohtuuttoman pitkään ilman tutkintaa. Poliisilaitos halusi pestä asiasta kätensä ja asiaan puuttui myös lehdistö. Viipurin läänin maaherran kautta vaadittiin Viipurin poliisilaitoksen vankilan johtajalta selvitystä Kansan työ nimisen lehden 25.10.1919 julkaisemaan uutiseen *Oikeudenkäytännöllinen skandaali*. Lehdessä kirjoitettiin, että vankilan johto oli tietämätön vankilassa olevien valtiollisten tutkimusvankien olemassaolosta, ja että heidät olisi sinne unohdettu. Poliisilaitos totesi vastineessaan uutisen perättömäksi lisäten, että tutkintovangit oli passitettu vankilaan oikeuskanslerin aikanaan määräämän tutkintotuomarin toimesta, ja poliisilaitos ei siten katsonut olevansa vastuussa valtiollisista vangeista.¹⁷¹

¹⁶⁸ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea:2, DN 202/46/1919.

¹⁶⁹ Tikka 2018 b, 180 – 181.

¹⁷⁰ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 5, DN 853/171/1919.

¹⁷¹ KA, Oikeuskanslerinvirasto Ea: 4, DN 734/149/1919.

Työväestöön kuuluneiden kantelukirjeistä nousi esille epävarmuus ja huoli tulevasta. Tietämättömyys aiheutti huolta ja ahdistusta. Epävarmuuteen haettiin ratkaisua asettamalla toiveet ylemmän tason päättäjien ratkaistavaksi. Omaa kunniallisuutta ja rehellisyyttä tuotiin esille suojeluskuntaan kuulumisena ja ettei kantelija ollut koskaan kuulunut punakaartiin tai ollut työväenyhdistyksessä jäsenenä. Työväestöön kuuluvien vankien kirjeissä oli eniten nähtävissä kirjoitettuna fraaseina nöyryminen ja alamaisuus tai jopa nöyrä alamainen kunnioittaminen. Kaikki säilyneet kirjeet eivät kuitenkaan sisällä saman vertaisesti osoitettua nöyrymistä. Vangit olivat kaikkein alistetuimmassa asemassa. Vangittuina ja kansalaisluottamuksen menettäneinä henkilöinä oikeuskanslerille kirjoittaminen oli viimeinen oljenkorsi, johon he tarttuivat, kun kaikki muut keinot oli käytetty. Työväestö jakoi tunneyhteisössään huolen ja epävarmuuden tunnetiloja. Barbara H. Rosenwein on sanonut, ettemme voi tietää kaikkien ihmisten tunnekokemuksia. Me kuitenkin tiedämme, mitä jotkut yksilöt tunsivat tai ilmaisivat tuntevansa.¹⁷² Juuri yksilön kokemusten ja tunneilmaisun kautta pääsemme kurkistamaan sisällissodan jälkeisen Suomen työläisten tai keskiluokan mielenmaisemaan. Kuvattujen tunteiden ruumiillisuudesta emme voi saada täyttä varmuutta. Kirjeissä esille tuodut tunteet kuvastavat joka tapauksessa niitä keinoja, joiden uskottiin auttavan päämäärään pääsemistä.

¹⁷² Plamper 2010, 258.

4. Johtopäätökset

Sisällissodan päättyminen ei tuonut välittömästi yhteiskuntarauhaa. Vastakkain asettelua ja katkeruutta esiintyi yleisesti. Uutta tasavaltaa rakennettaessa tehtiin sosiaalisia ja taloudellisia uudistuksia ja poliittisesti kahtia jakaantunutta kansaa pyrittiin eheyttämään. Sisällissodan hävinnyt osapuoli tunsu pettymystä ja epäluuloa uutta yhteiskuntajärjestystä kohtaan. Työväenlehdissä julkaistut uutiset valkoisen Suomen harjoittamasta painostuksesta ja väkivaltaisuuksista lisäsivät epäluottamusta entisestään. Siksi viranomaiset kokivat tärkeäksi valvoa ja selvittää esitettyjen väitteiden todenperäisyyttä. Selvittäminen oli tärkeää sisäpolitiikan ja ulkopoliitiikan kannalta. Uuden tasavallan täytyi ansaita länsimaiden luottamus vakaana ja ihmisoikeuksia kunnioittavana maana. Lehtikirjoituksilla oli merkittävä rooli yleisen mielipiteen muokkaajina ennen radio- ja tv-lähetyskiä.

Kantelukirjeitä kirjoittivat miehet sekä naiset. Säilyneistä kantelukirjeistä 2/3 on miesten kirjoittamia. Suurimman osan miesten lähettämistä kantelukirjeistä oli kirjoittanut tutkinto- tai kuritushuonevanki. Vangit vaikuttivat pitäneen oikeuskanslerille kirjoittamista viimeisenä mahdollisuutena saada tuomioonsa muutosta. Mikäli vankien kirjeet puuttuisivat aineistosta, olisi miesten sekä naisten lähettämiä kantelukirjeitä säilynyt yhtä paljon. Vangit nostavat miesten osuutta kantelukirjelmissä merkittävästi. Sisällissotaan liittyvät kantelut olivat etupäässä naisten tai työväestöön kuuluvien vankien kirjoittamia. Keskiluokan kantelukirjeet kohdistuivat useimmiten omaisuuden tai aseman menettämiseen. Naiseuteen liitetään erityisesti tunteet, etenkin rakkaus ja perheeseen liittyvät asiat. Miehisyyteen puolestaan kuuluivat julkisuus, yhteiskunta sekä järki. Säilyneet kantelukirjeet tukevat siltä osin tunteiden sukupuolittunutta jaottelua, että naiset kirjoittivat pääosin perhettä koskettaneista sisällissotaan liittyvistä oikeudenloukkauksista. Miehet kantelivat myös yhteiskunnallisista asioista kuten sokerin hinnasta. Miehisyyteen liitettyyn järkeen vetosi kuitenkin ruokalanpitäjänä toiminut nainen. Hän vetosi kantelukirjeessään älylliseen ymmärtämiseen.

Niin miesten kuin naistenkin kantelukirjeissä pyrittiin välttämään tunteiden ilmaisemista. Tämän aineiston perusteella naisten kirjeissä ei korostu tunteiden ilmaiseminen miehiä useammin. Yhteiskuntaluokalla vaikuttaa olleen tunteiden ilmaisemisessa enemmän merkitystä kuin sukupuolella. Tämä havainto tukee tunteiden tutkimuksessa käytettyä

käsitetä tunneyhteisö. Yhteiskuntaluokat muodostivat omat tunneyhteisönsä, jotka jakoivat keskenään tunteiden ilmaisemisen verbaalisen ja somaattisen luonteen. Mitä tottuneempi kirjallisen ilmaisun taitaja oli, sitä laveammin hän oli kuvannut tapahtumia ja toisinaan myös ottanut mukaan omia tunteitaan. Keskiluokkaan kuuluneiden henkilöiden kirjallisen itseilmaisun taito saattoi olla syntynyt aikakaudelle tyypillisen kirjeenvaihtoon perustuvaan yhteydenpitoon niin ystäviin ja sukulaisiin, kuin myös liikekumppaneihin ja muihin sidosryhmiin. Työväestön kirjallinen ilmaisu vaikuttaa tämän pienen aineiston perusteella rajatummalle. Työväestön kirjeissä esiintyi sekä jyrkkää muodollisuutta, ikään kuin mallin mukaan kirjoitettua tekstiä. Toisinaan kirjallinen ilmaisu vaikuttaa kuin puhutulta kieleltä. Jos kantelukirjelmän teossa oli käytetty asianajotoimistoa, pyrittiin pääsääntöisesti kirjeissä pysymään tiukasti asiapitoisuudessa, vaikka kirjoittajana oli kokenut kirjoittaja. Tästä linjauksesta poikkeava kantelukirje oli asianajotoimiston avulla kannelleen räätälintyöntekijättären kantelu. Räätälintyöntekijättären kantelussa vaikuttaisi olleen tietoisena valintana tunteisiin vetoaminen. Viattomaan naiseen kohdistunut väkivallan uhka ja loukkaava käytös, jonka syynä oli hänen kihlattunsa etsiminen.

Säilyneistä kantelukirjeistä 25 % oli osoitettu muulle viranomaiselle kuin oikeuskanslerille. Muut viranomaiset kuten tasavallan presidentin siviilikanslia oli kääntänyt kantelukirjeet oikeuskanslerin viraston käsiteltäviksi. Kirjeissä esiintyi aikakaudelle tyypilliset alku- ja loppufraasit viranomaisia puhuteltaessa. Kunnioittaminen tuli esille alkutervehdyksissä, kuten esimerkiksi Arvoisa herra prokuraattori, Teidän Ylhäisyytenne Suomen Tasavallan Presidentti tai Korkeasti Kunnioitettu Herra Valtionhoitaja. Toiset kirjeet oli osoitettu vain oikeuskanslerille tai oikeuskanslerin virastolle. Kantelukirjelmät päättyivät usein kunnioittaviin loppulauselmiin, kuten kunnioittaen pyytää tai nöyryydestä pyytää. Joistakin kirjeistä kunnioittavat loppufraasit oli jätetty pois. Loppufraasien pois jättäminen on voinut toimia osoituksena uhmakkaasta käytöksestä. Kirjoittaja ei ole halunnut osoittaa alamaista nöyryyttä vaatiessaan sellaista, mikä lain ja oikeuden mukaan hänelle kuuluisi. Osassa se voi kertoa siitä, etteivät aikakauden kirjoituskonventiot olleet tuttuja. Alamaisten kunnioituksen osoittaminen kirjeissä, ei kuvaa kunnioittamista sinänsä, koska se kuului aikansa kirjoituskulttuuriin. Lukuisat viranomaiset kävivät keskenään kirjeenvaihtoa ylenpalttisella kunnioituksella toisiaan kohtaan. Tämä on nähtävissä kaikissa oikeuskanslerille saapuneissa kirjeissä vuosilta 1919 ja 1920.

Niin miesten kuin naistenkin lähettämässä kantelukirjeissä ilmaistiin harvoin tunteita suoraan. Kirjeet antavat vaikutelman, että niissä pyrittiin pääsääntöisesti täysin asiapitoisuuteen ja kaikki tunneilmaisut oli pyritty karsimaan pois. Lesket kirjoittivat aviomiestensä murhista hyvin asiapitoisesti. Kirjeissä kerrottiin seikkaperäisesti tapahtumien päivämääriä, henkilöitä ja paikkoja. Kirjeet oli kirjoitettu aktiivimuodossa, mutta surmatusta läheisestä voitiin kirjoittaa etäännyttävästi tai kunnioittavasti ”hän” muodossa. Naisten lähettämät kantelut liittyivät pääosin sisällissotaan ja sen jälkiselvityksiin. Naisten kantelukirjeet kohdistuivat pääosin toiseen henkilöön, perheenjäseneseen. He kirjoittivat aviomiestensä, poikiensa tai tytärtensä takia. Naiset joutuivat siirtymään perheestä, yksityisestä kohti julkista, perheen edustamista, koska perheen julkinen edustaja oli vangittu tai surmattu. Kirjeissä vaadittiin oikeutta ja laillista tutkintaa, jotka kuuluivat kansalaisoikeuksiin. Naiset kirjoittivat tuntevansa, etteivät he olleet saaneet oikeutta paikallisilta viranomaisilta. Heidän avunpyyntönsä olivat olleet turhia. He eivät olleet kokeneet tulleeensa kuulluiksi. Naiset toivat taloudellisen ahdingon näkyviin ilmaisemalla, että heidän tukensa ja vanhuuden turvansa oli viety. Yksi naisista vaati avustusta, koska oli kuullut, että sisällissodassa menehtyneiden perheet voisivat saada avustusta. Avusta tosin myönnettiin vain valkoisella puolella menehtyneiden perheille. Punalesket ja orvot alkoivat saada avustusta vasta vuonna 1942, jolloin lapset eivät olleet enää alaikäisiä.

Miehet vetosivat lähettämässään kantelukirjeissä kansalaisvapauteen, rehellisiin elämäntapoihin sekä suojeluskuntaan kuulumiseensa. Toiset vetosivat suoraan lakipykäliin. Kaikissa miesten lähettämässä kirjeissä ei korostunut alamaisuus ylemmälle hallintoviranomaiselle. Vankien kirjeissä ei ollut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta nähtävissä anteeksiannon hakemista tai syyttömyyteen vetoamista. Vangit anoivat vain sitä, minkä he katsoivat lain mukaan heille kuuluneen. Muutamissa keskiluokkaan kuuluneiden henkilöiden kantelukirjeissä kuvattiin epäoikeudenmukaisuuden herättämää tunnetta sanoilla, *syvästi loukkaantunut* tai *julkea loukkaus*. Työväestöön lukeutuvien kantelukirjeissä sanaa loukkaus, loukkaantunut tunnetta kuvaavana sanana ei esiinny. Tämän aineiston perusteella vaikuttaa sille, että loukkaantuminen tunteena oli ollut keskiluokan oikeus, jota työväestöllä ei ollut tai he eivät sitä ilmaisseet. Kirjeissä esiintyivät alamaiset fraasit, kuten anominen tai pyytäminen nöyrimmästi tai kunnioituksella, vaikuttavat olleen muodollisia fraaseja, ilman varsinaista sisältöä. Kirjeet vaikuttavat osittain kuin mallin mukaan tehdyiltä.

Vankien kirjeissä ei tuotu esille vihaa, raivoa tai katkeruutta. Vihaa oli luettavissa ainoastaan nimimerkin suojusta lähetetyssä postikortissa.

Kantelukirjeet kertoivat pääsääntöisesti subjektiivisista tapahtumista. Muutamissa säilyneissä miesten lähettämässä kantelukirjelmässä kantelun pohjalla oli moraalinen suuttumus tapahtumista, joista heidän mukaansa kuka tahansa olisi tuntenut suuttumusta. Oikeudenloukkaus ei ollut kohdistunut henkilökohtaisesti heihin, vaan he kantoivat yhteiskunnallista huolta epäkohdista.

Kirjoituskonetta oli kantelukirjelmässään käyttänyt noin 30 % kirjoittajista. Suurin osa koneella kirjoittaneista oli keskiluokkaan laskettavia henkilöitä. Työväestöön kuuluneiden kantelijoiden koneella kirjoitetut kirjeet oli kirjoittanut asianajaja tai muu oikeudellinen avustaja. Suurin osa kantelijoista kirjoitti kantelukirjeensä itse. Toiset tarvitsivat apua sisällön tuottamiseen ja toiset itse kirjoittamiseen. Ne, jotka tarvitsivat apua itse kirjoittamiseen, ovat saattaneet tarvita apua myös sisällön tuottamiseen. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että ne kantelijat, jotka tarvitsivat apua itse kirjoittamiseen, eivät pitäneet sisällön muotoilua niin tärkeänä, tai heille olisi ollut mahdotonta saada apua itse kirjeen sisällön laatimiseen. Lainopillista apua vaille jäivät usein ne, jotka kuuluivat köyhälistöön, vapautensa ja kansalaisluottamuksensa menettäneisiin vankeihin tai muutoin yhteiskunnan marginaalissa eläneisiin henkilöihin. Kaikesta tästä huolimatta, he kirjoittivat itse tai avustajansa avulla oikeuskanslerille ja he pyysivät tai jopa vaativat oikeutta, jonka he katsoivat itselleen ja perheelleen kuuluvan. He rohkenivat hakea apua tilanteisiin, jossa kokivat olleensa voimattomia. Myös tottumattomat kirjoittajat olivat lähteneet hakemaan oikeutta, häpeämättä heikkoa kirjallista ilmaisuaan ja pitämättä sitä esteenä kantelulle. Tämän suppean aineiston perusteella en voi tehdä päätelmää, että oikeuskanslerilta oikeuden hakeminen olisi ollut tyypillistä tai luonteva osa kansalaisten ja viranomaisten välistä toimintaa ja vuoropuhelua. Tämän aineiston perusteella minun on mahdollista todeta, että huono-osaisuus, vapauden- ja kansalaisluottamuksen menettäminen, kirjoitustaidottomuus, heikko kirjallinen ilmaisu tai sukupuoli, eivät olleet esteenä, kun lähdettiin vaatimaan oikeutta oikeuskanslerilta. Se kertoo luottamuksesta oikeuteen ja oikeuskansleriin, vaikka paikallisiin viranomaisiin ei olisi luotettu. Tämä pieni, rajattu aineisto ei pysty kertomaan, mitä Suomen kansalaiset sisällissodan jälkeen tunsivat. Tämä aineisto kertoo, miten eräät yksilöt tunsivat ja mitä he olivat joutuneet kokemaan, tai miten he halusivat ilmaista kokemuksiaan. Yksilöt, jotka olivat kokeneet

oikeuden loukkauksia, ja jotka olivat menettäneet luottamuksensa, heistä tutkimusaineistoni ei kerro mitään. Heidän äänensä voi kuulua hiljaisena kaikuna punaisten muisteluperinteessä.

Lähteet

Julkaisemattomat lähteet

Valtioneuvoston oikeuskanslerille saapuneet kirjeet 1919, Ea 1 – Ea 5, Kansallisarkisto (KA).

Julkaistut lähteet

Keisarillisen Suomen senaatin prokuraattorin kertomus lainkäytöstä ja lakien voimassa pitämisestä maassa annettu Suomen eduskunnalle 1911. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1911.

Keisarillisen Suomen senaatin prokuraattorin kertomus lainkäytöstä ja lakien voimassa pitämisestä maassa annettu Suomen eduskunnalle 1912. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1912.

Keisarillisen Suomen senaatin prokuraattorin kertomus lainkäytöstä ja lakien voimassa pitämisestä maassa annettu Suomen eduskunnalle 1913. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1913.

Keisarillisen Suomen senaatin prokuraattorin kertomus lainkäytöstä ja lakien voimassa pitämisestä maassa annettu Suomen eduskunnalle 1914. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1914.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1919. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1920.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1920. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1921.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1921. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1922.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1922. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1923.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1923. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1924.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1924. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1925.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1925. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1926.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1926. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1927.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1927. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1928.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1928. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1929.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan annettu vuodelta 1929. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1930.

Tutkimuskirjallisuus

Aatsinki, Ulla: Lapsuuden kokemukset luokkatietoisuuden rakentajina työläiskansanedustajien muistelmissa. Teoksessa *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Toim. Annola, Johanna, Kivimäki, Ville ja Malinen, Antti, Vastapaino, Tampere 2019.

Ahlbäck, Anders: Kokemukset armeijakriittisen retoriikan resurssina. Kolme katkelmaa skandinaavisesta militarismista vastaisesta liikehdinnästä noin vuonna 1900. Teoksessa *Eletty historia: Kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Toim. Annola, Johanna, Kivimäki, Ville ja Malinen, Antti. Vastapaino, Tampere 2019.

Eilola, Jari: Kohti tulevaisuuden etiikkaa. Teoksessa *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Lidman, Satu, Koskivirta, Anu, Eilola, Jari, Vainio-Korhonen, Kirsi, Kalela, Jorma, Välimäki, Reima ja Korhonen, Anu. Gaudeamus, Helsinki 2017.

Elomaa, Hanna: Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. Teoksessa *Kulttuurihistoria: Johdatus tutkimukseen*. Toim. Immonen, Kari, ja Leskelä-Kärki, Maarit, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001.

Frigren, Pirita: Tirkistelyä vai ymmärryksen lisäämistä? Historiantutkija arkaluotoisista asioista kirjoittamassa. Teoksessa *Historiantutkimuksen Etiikka*. Toim. Lidman, Satu, Koskivirta, Anu, Eilola, Jari, Vainio-Korhonen, Kirsi, Kalela, Jorma, Välimäki, Reima ja Korhonen, Anu. Gaudeamus, Helsinki 2017.

Haapala, Pertti: *Kun yhteiskunta hajosi: Suomi 1914-1920*. Painatuskeskus, Helsinki 1995.

Heinonen, Visa: Niukkuuden ja kulutuksen mentaliteetit modernisoituvassa Suomessa. Teoksessa Ala, Juha, ja Sari Näre. *Tunteiden Sosiologiaa: 2, Historiaa Ja Sääätelyä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1999.

Honka, Olavi: *Prokuraattori – Oikeuskansleri 1809 – 1959 juhla-julkaisu*. Valtioneuvoston kirjapaino. Helsinki 1959.

Hytönen, Kirsi-Maria: ”Olen niin lopun väsynyt kaikkeen”. Naisten väsymys talvi- ja jatkosotien kotirintamalla. Teoksessa *Eletty historia: Kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Toim. Annola, Johanna, Kivimäki, Ville ja Malinen, Antti. Vastapaino, Tampere 2019.

Häggman, Kai: *Perheen Vuosisata: Perheen Ihanne Ja Sivistyneistön Elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1994.

Häkkinen, Antti: kaupungin reunoilla. Helsinkiläistä alamaailmaa etsimässä. Teoksessa Häkkinen, Antti, ja Salasuo, Mikko: *Salattu, hävetty, vaiettu: Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Vastapaino, Tampere 2015.

Inha, Jyri: *Valtioneuvoston oikeuskanslerin virka-aseman muotoutuminen 1917-1919. Tutkimus valtioneuvoston oikeuskanslerin virka-aseman muodostumisesta tasavallan presidenttiin, valtioneuvostoon ja eduskuntaan nähdessä vuosina 1917-1919*. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki, 1997.

Iranto, Annamari: Tekstin tunteet – vai tutkijan? Epäoikeudenmukaisuus oikeuskäsityksiä ilmentävässä tekstissä. Teoksessa Lakomäki, Sami, Latvala, Pauliina, Laurén, Kirsi: *Tekstien Rajoilla: Monitieteisiä Näkökulmia Kirjoitettuihin Aineistoihin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Kalela, Jorma: Historian rakentaminen eettisenä hankkeena. Teoksessa *Historiantutkimuksen Etiikka*. Toim. Lidman, Satu, Koskivirta, Anu, Eilola, Jari, Vainio-Korhonen, Kirsi, Kalela, Jorma, Välimäki, Reima ja Korhonen, Anu. Gaudeamus, Helsinki 2017.

Kekkonen, Jukka: Jeanne d’Arcin oikeudenkäynnin poliittiset piirteet. Teoksessa *Polttorovioltta pyhimykseksi. Jeanne d’Arcin oikeusmurha*. Art House, Helsinki 2017.

Kekkonen, Jukka: *Johdatus kontekstuaaliseen oikeushistoriaan*. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 2002.

Kekkonen, Jukka: Suomen oikeuskulttuurin suuri linja 1898 - 1998. Teoksessa Hallberg, Pekka, Kekkonen, Jukka ja Suviranta, Antti: *Suomen Oikeuskulttuurin suuri linja. Suomalainen Lakimiesyhdistys 100 Vuotta*. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki, 1998.

Keravuori, Kirsi: Itseoppineet ihmiset kirjeenkirjoittajina. Perhekirjeenvaihtoa 1860-luvun saaristossa. Teoksessa *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Lahtinen, Anu, Leskelä-Kärki, Maarit ja Vainio-Korhonen, Kirsi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Kivimäki, Ville: *Murtuneet mielet: Taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939-1945*. WSOY, Helsinki 2013.

Kivimäki, Ville: Reittejä kokemushistoriaan. Teoksessa *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Toim. Annola, Johanna, Kivimäki, Ville ja Malinen, Antti, Vastapaino, Tampere 2019.

Koskivirta, Anu ja Lidman, Satu: Historioitsija eettisten valintojen äärellä. Teoksessa *Historiantutkimuksen Etiikka*. Toim. Lidman, Satu, Koskivirta, Anu, Eilola, Jari, Vainio-Korhonen, Kirsi, Kalela, Jorma, Välimäki, Reima ja Korhonen, Anu. Gaudeamus, Helsinki 2017.

Leino-Kaukiainen, Pirkko: Lukijoista kirjoittajiksi. Teoksessa *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Lahtinen, Anu, Leskelä-Kärki, Maarit ja Vainio-Korhonen, Kirsi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Leskelä-Kärki, Maarit ja Vainio-Korhonen, Kirsi: Kirjoituspöydät ja kirjoitusvälineet. Teoksessa *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Lahtinen, Anu, Leskelä-Kärki, Maarit ja Vainio-Korhonen, Kirsi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Liliequist, Jonas: Introduction. Teoksessa *A History of Emotions, 1200-1800*. Pickering & Chatto, London 2012.

Metsä-Tokila, Piia: Työläismoraali vastarinnan legitimoitina. Poliittisten naisvankien muistitietoaineistojen käyttö historiantutkimuksessa. Teoksessa Lakomäki, Sami, Latvala, Pauliina, Laurén, Kirsi: *Tekstien Rajoilla: Monitieteisiä Näkökulmia Kirjoitettuihin Aineistoihin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Myöhänen, Sami: Polveutumista, ideansiirtoja ja harmonisointia. Teoksessa Verotushistoriaa 2. Toim. Lappalainen, Jussi T. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 58, Turku 2000.

Nevala, Seija-Leena: Pikkulotat ja Sotilaspojat kokemusyhteisöinä toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Teoksessa *Eletty historia: Kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Toim. Annola, Johanna, Kivimäki, Ville ja Malinen, Antti. Vastapaino, Tampere 2019.

Numminen, Jaakko: Valtioneuvosto. Teoksessa Savolainen, Raimo ja Selovuori, Jorma: *Valta ja byrokratia Suomessa 1809-1998*. Edita Valtioneuvoston kanslia, Helsinki, 1999.

Näre, Sari: Tunteiden sosiologia yhteiskuntatutkimuksen kentässä. Teoksessa Anttila, Anna, ja Sari Näre. *Tunteiden Sosiologiaa: 1, Elämyksiä Ja Läheisyyttä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1999 a.

Näre, Sari: Sukupuolten tunnekulttuuri ja julkisuuden intimisoituminen. Teoksessa Anttila, Anna, ja Sari Näre. *Tunteiden Sosiologiaa: 1, Elämyksiä Ja Läheisyyttä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1999 b.

Näre, Sari: *Helsinki veressä: Naiset, lapset ja nuoret vuoden 1918 sodassa*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2018.

Ollila, Anne: Yksilö ja yhteisö. Kiista kontekstualisoimisesta. Teoksessa *Kulttuurihistoriallinen katse*. Toim. Rantala, Heli ja Ollitervo, Sakari. K &h, Turun

Peltonen, Matti: Esipuhe: Ginzburgin suodatin ja sorron arkistot. Teoksessa *Juusto ja madot. 1500-luvun myllärin maailmankuva*. Alkuteos: Il formaggio e i vermi: Il cosmo di un mugnaio del '500 (1976). Suom. Aulikki Vuola. Gaudeamus. Helsinki. 2007.

Plamper, Jan: The History of Emotions: An Interview with William Reddy, Barbara Rosenwein, and Peter Stearn. *History and Theory* 49 May 2010, 237-265. Wesleyan University 2010 ISSN: 0018-2656.

Sihvola, Juha: Antiikin tunneteoriat nykyajattelun lähtökohtana. Teoksessa Ala, Juha, ja Sari Näre. *Tunteiden Sosiologiaa: 2, Historiaa Ja Sääätelyä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1999.

Siltala, Juha: *Sisällissodan psykohistoria*. Otava, Helsinki 2009.

Sorvali, Satu: *Onko syytä suuttua? Ärtymyksen ilmaisu 1890-luvun yleisönosastoissa* 23.8.2019 Ennen ja nyt. <http://www.ennenjanyt.net/kategoria/referee-artikkelit/> [haettu 26.9.2019].

Suomen Senaatin päätös Suomen kaupunkien ja muitten asutuskeskusten huoneenvuokrasuhteitten järjestelystä sodan aiheuttamissa poikkeuksellisissa oloissa. Annettu Helsingissä kesäkuun 5 p:nä 1917 <https://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/historiakone/dokumentti.php?id=1135> [haettu 31.3.2020].

Suomen suuriruhtinaanmaan asetuskokoelma 1892 N:o 30 *Keisarillisen Majesteetin Armollinen Asetus sisältävä ohjesäännön Keisarilliselle Suomen Senaatille*. Annettu Helsingissä, 13 p:nä syyskuuta 1892.

Suomen säädöskokoelma. 621/1999, 21.5.9 *Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621> [haettu 31.1.2020].

Suomen säädöskokoelma 131/1919. Päätös, jolla määrätään mihin väestökeskuksiin, paitsi kaupunkeja, on asetettava sellaisia kunnallisia huoneenvuokralautakuntia, kuin Valtioneuvoston päätös 27 päivältä lokakuuta 1919 huoneenvuokrasäännöstelystä edellyttää. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1919/19190131007> [haettu 31.3.2020].

Suomen säädöskokoelma 94/1919. *Suomen hallitusmuoto*. Annettu Helsingissä, Heinäkuun 17 päivänä 1919. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1919/19190094001> [haettu 31.3.2020].

Takala, Jukka-Pekka: Häpeästä ja moraalitunteista rikosten sovittelussa. Teoksessa Ala, Juha, ja Sari Näre. *Tunteiden Sosiologiaa: 2, Historiaa Ja Säättelyä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1999.

Tiihonen, Seppo; Presidentti. Teoksessa Savolainen, Raimo ja Selovuori, Jorma: *Valta ja byrokratia Suomessa 1809-1998*. Edita Valtioneuvoston kanslia, Helsinki, 1999.

Tikka, Marko: Kieltolaki, rikollisuus ja alkoholinkäyttö. Teoksessa *Suomalaisen arjen historia: [3], Modernin Suomen synty*. Toim. Haapala, Pertti, ja Häggman, Kai. Weilin+Göös, Helsinki 2007.

Tikka, Marko: *Kenttäoikeudet: Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918*. 2. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2018 a.

Tikka, Marko: *Valkoisen Hämärän Maa? Suojeluskuntalaiset, virkavalta Ja kansa 1918-1921*. 2. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2018 b. 61

Vainio-Korhonen, Kirsi: Vastuullinen historia. Teoksessa *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Lidman, Satu, Koskivirta, Anu, Eilola, Jari, Vainio-Korhonen, Kirsi, Kalela, Jorma, Välimäki, Reima ja Korhonen, Anu. Gaudeamus, Helsinki 2017.

Wager, Maaret: Tutkijuus ja tunteet. Teoksessa Ala, Juha, ja Sari Näre. *Tunteiden Sosiologiaa: 2, Historiaa Ja Sääätelyä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1999.

Ylikangas, Heikki: *Oikeushistoriasta ja sen tutkimisesta*. Helsingin yliopisto, Helsinki 1983.

Ylikangas, Heikki: Keskeiset kehityspiirteet virkamieseliitin rekrytoinnissa. Teoksessa Savolainen, Raimo ja Selovuori, Jorma: *Valta ja byrokratia Suomessa 1809-1998*. Edita Valtioneuvoston kanslia, Helsinki, 1999.

Kanteluiden lukumäärät vuosilta 1909-1929

Oikeuskanslerille/ prokuraattorille saapuneet kantelukirjeet 1909-1929. Kaikkien kanteluiden lukumäärät vuositasolla sekä kantelut, jotka eivät ole aiheuttaneet oikeuskanslerin toimenpiteitä.		
Vuosi	Kantelut yhteensä	Kantelut, jotka eivät ole aiheuttaneet toimenpiteitä
1909	136	118
1910	155	135
1911	288	270
1912	165	161
1919	369	218
1920	439	287
1921	367	264
1922	336	171
1923	237	181
1924	260	179
1925	264	182
1926	298	217
1927	357	239
1928	437	291
1929	469	323
Lähde: Prokuraattorin vuosikertomukset 1909-1912 ja oikeuskanslerin vuosikertomukset 1919-1929.		

Sukupuoli ja yhteiskuntaluokka

Vuoden 1919 kantelukirjeiden lähettäjien sukupuolen ja yhteiskuntaluokan mukaisesti jaoteltuina.			
Diaarinumero	Kantelijan sukupuoli	yhteiskunta luokka	Kotelo
DN 7/3/1919	Mies	keskiluokka	Ea 1
DN 9/3/1919	Nainen	työläinen	Ea 1
DN 47/11/1919	Mies	työläinen	Ea 1
DN 126/28/1919	Nainen	työläinen*	Ea 1
DN 182/41/1919	Mies	keskiluokka	Ea 1
DN 192/43/1919	Mies	keskiluokka	Ea 1
DN 235/53/1919	Mies	työläinen	Ea 2
DN 240/54/1919	Nainen	työläinen	Ea 2
DN 252/56/1919	Mies	työläinen	Ea 2
DN 252/56/1919	Mies	työläinen	Ea 2
DN 325/71/1919	Nainen	työläinen	Ea 2
DN 349/77/1919	Mies	työläinen	Ea 2
DN 352/77/1919	Mies	keskiluokka	Ea 2
DN 356/78/1919	Mies	työläinen	Ea 2
DN 363/80/1919	Mies	keskiluokka	Ea 2
DN 382/84/1919	Nainen	keskiluokka	Ea 3
DN 384/84/1919	Nainen	työläinen	Ea 3
DN 401/1919	Nainen	työläinen	Ea 3
DN 410/89/1919	Mies	keskiluokka	Ea 3
DN 423/ 92/1919	Nainen	työläinen	Ea 3
DN 423/ 92/1919	Nainen	työläinen	Ea 3
DN 434/94/ 1919	Mies	keskiluokka	Ea 3
DN 463/99/1919	Nainen	työläinen	Ea 3
DN 464/100/1919	Nainen	työläinen	Ea 3
DN 572/120/1919	Mies	työläinen	Ea 3
DN 586/123/1919	Mies	työläinen	Ea3
DN 614/127/1919	Mies	keskiluokka	Ea 3
DN 634/131/1919	Mies	työläinen	Ea 4
DN 645/133/1919	Mies	keskiluokka	Ea 4
DN 675/138/1919	Mies	keskiluokka	Ea 4
DN 700/143/1919	Mies	työläinen	Ea 4
DN 708/144/1919	Nainen	työläinen	Ea 4
DN 714/146/1919	Mies	keskiluokka	Ea 4
DN 723/147/1919	Mies	keskiluokka	Ea 4
DN 725/148/1919	Nainen	keskiluokka	Ea 4
DN 7161/191994/	Mies	keskiluokka	Ea 5

DN 797/161/1919	Mies	työläinen	Ea 5
DN 802/162/1919	Mies	työläinen	Ea 5
DN 817/165/1919	Mies	työläinen	Ea 5
DN 830/167/1919	Mies	keskiluokka	Ea 5
DN 853/171/1919	Mies	työläinen	Ea 5
DN 856/171/1919	Mies	työläinen	Ea 5
DN 202/46/1919	Ei tietoa, oletettavasti mies	ei tietoa	Ea 2
DN 707/144/1919	Mies	keskiluokka	Ea 4
DN 733/149/1919	Ei tietoa, oletettavasti mies	ei tietoa	Ea 4
Yhteensä 45 kantelua			
Miesten tekemiä kanteluita 30 kpl			
Naisten tekemiä kanteluita 13 kpl			
Kantelijan sukupuolesta ei ole varmuutta. Oletan kantelut miesten tekemiksi 2 kpl			
Keskiluokkaan kuuluvien henkilöiden lähettämiä kantelukirjeitä 17 kpl			
Työläisiin kuuluvien henkilöiden lähettämiä kantelukirjeitä 26 kpl, joista 14 kpl on vankien lähettämiä. * DN 126/28/1919 kantelukirjeessä ei mainita kirjoittajan ammattia. Sari Näreen teoksessa Helsinki Veressä. naiset, lapset ja nuoret vuoden 1918 sodassa paljon kohua herättänyt kantelu on mainittu räätälin rouvan tekemäksi. ¹⁷³			
Lähettäjän yhteiskuntaluokka ei ole selvillä 2 kpl			
Lähde: Oikeuskanslerille saapuneet kantelukirjeet vuodelta 1919. Ea-sarja.			

¹⁷³ Näre, 2018, 265.

Kirjoittajat ja kirjoitusvälineet

Kirjoittajat ja kirjoitusvälineet sukupuolen ja kirjoitusvälineiden mukaan jaoteltuina.				
Diaarinumero	Kantelijan sukupuoli	Kuka kirjoittanut	Kirjoitusvälineet	Kotelo
DN 7/3/1919	Mies	Kantelija käyttänyt senaattoria, asianajajaa asianajotoimistosta,	Käsin musteella viivoitetulle foliokokoiselle konseptille. Mukana avoin asianajovaltakirja	Ea 1
DN 9/3/1919	Nainen	Valitus jäljennöksen kirjoittanut kaupunginviskaali, varatuomari	Asiakirja akti sisältää koneella kirjoitettu jäljennös hovioikeuteen jätetystä valituskirjasta	Ea 1
DN 47/11/1919	Mies	Kantelija itse	Kirjoitettu käsin musteella vankilan lomakkeelle n:o 70.1918 6000	Ea 1
DN 126/28/1919	Nainen	Kantelija itse	Kirjoitettu käsin ruutupaperille	Ea 1
DN 182/41/1919	Mies	Kantelija itse	Kirjoitettu koneella foliokokoiselle nelisivuiselle arkille	Ea 1
DN 192/43/1919	Mies	Kantelija itse	Kirjoitettu käsin musteella foliokonseptille	Ea 1
DN 235/53/1919	Mies	Kantelija itse	Kirjoitettu käsin lääninvankilan lomakkeelle	Ea 2
DN 240/54/1919	Nainen	Kantelija käyttänyt senaattoria, asianajajaa asianajotoimistosta	Kirjoitettu käsin viivoitetulle kirjekonseptille	Ea 2
DN 252/56/1919	Mies	Kantelija itse	Käsin viivoitetulle konseptille	Ea 2
DN 252/56/1919	Mies	Kantelija itse	Käsin viivoitetulle konseptille	Ea 2
DN 325/71/1919	Nainen	Asianajotoimisto	Kirjoitettu koneella folioarkille	
DN 349/77/1919	Mies	Kantelija itse	Kirjoitettu käsin folioarkille	Ea 2

DN 352/77/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu koneella folioarkille	Ea 2
DN 356/78/1919	Mies	Kanteliija itse	Käsin ruutupaperille	Ea 2
DN 363/80/1919	Mies	Kanteliija itse	Käsin folioarkille	Ea 2
DN 382/84/1919	Nainen	Kanteliija itse	Käsin kahdelle pienelle viivoitetulle paperille	Ea 3
DN 384/84/1919	Nainen	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin viivoitetulle paperille	Ea 3
DN 401/1919	Nainen	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin viivoitetulle paperille	Ea 3
DN 410/89/1919	Mies	Avustanut varatuomari	Kirjoitettu koneella folioarkille	Ea 3
DN 423/ 92/1919	Nainen	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin ruudulliselle foliopaperille	Ea 3
DN 423/ 92/1919	Nainen	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin ruudulliselle foliopaperille	Ea 3
DN 434/94/ 1919	Mies	Kanteja itse	Kirjoitettu koneella folioarkille	Ea 3
DN 463/99/1919	Nainen	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin ruudulliselle arkille	Ea 3
DN 464/100/1919	Nainen	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin viivoitetulle arkille	Ea 3
DN 572/120/1919	Mies	Kanteliija saanut apua, allekirjoitus ja kirje ovat kirjoitettu erilaisilla käsialoilla	Kirjoitettu käsin kuritushuoneen lähetekirjeelle	Ea 3
DN 586/123/1919	Mies	Kanteliija saanut apua, allekirjoitus ja kirje ovat kirjoitettu erilaisilla käsialoilla	Kirjoitettu käsin folioarkille	Ea3
DN 614/127/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu koneella folioarkille	Ea 3
DN 634/131/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin viivoitetulle folioarkille	Ea 4
DN 645/133/1919	Mies	Kanteliija saanut apua, kirjoittanut filosofian maisteri, hovioikeuden auskultantti	Kirjoitettu koneella folioarkille	Ea 4
DN 675/138/1919	Mies	Kanteliija itse	Käsin foliokokoiselle arkille	Ea 4
DN 700/143/1919	Mies	Kantelijaa autettu, kirje ja allekirjoitus ovat kirjoitettu erilaisilla käsialoilla	Kirjoitettu käsin viivoitetulle folioarkille	Ea 4

DN 708/144/1919	Nainen	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin pienelle nelisivuiselle paperiarkille	Ea 4
DN 714/146/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin ruudulliselle folioarkille	Ea 4
DN 723/147/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin pienehkölle nelisivuiselle kunnanvaltuuston saatteelle	Ea 4
DN 725/148/1919	Nainen	Kantelijaa auttanut hallintosihteer	Kirjoitettu koneella folioarkille	Ea 4
DN 7161/191994/	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu koneella metsälautakunnan kirjepohjalle	Ea 5
DN 797/161/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin vankilan lomakkeelle	Ea 5
DN 802/162/1919	Mies	Kirjoitettu koneella, oletettavasti avustettu	Koneella kirjoitettu folioarkille	Ea 5
DN 817/165/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin viivoitetulle folioarkille	Ea 5
DN 830/167/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin folioarkille	Ea 5
DN 853/171/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin foliokokoiselle viivoitetulle arkille	Ea 5
DN 856/171/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin vankilan lomakkeelle	Ea 5
DN 202/46/1919	Ei tietoa, oletettavasti mies	Sukunimi ja etunimien ensimmäiset kirjaimet	Kirjoitettu käsin lyijykynällä, joka lähes haihtunut pois	Ea 2
DN 707/144/1919	Mies	Kanteliija itse	Kirjoitettu käsin viivoitetulle arkille	Ea 4
DN 733/149/1919	Ei tietoa, oletettavasti mies	Nimimerkki ”Liitämme viimeisen toivomme teihin”	Kirjoitettu käsin pienelle postikortille	Ea 4
Säilyneitä kantelukirjeitä yhteensä 45 kpl				
Kanteliija on kirjoittanut kantelukirjeensä itse 34 kpl				
Kanteliija on saanut kantelukirjeen kirjoittamiseen apua 11 kpl				
Kantelukirje on kirjoitettu käsin 34 kpl				
Kantelukirje on kirjoitettu kirjoituskoneella 11 kpl				
Lähde: Oikeuskanslerille saapuneet kantelukirjeet vuodelta 1919. Ea-sarja				